

A DÍJÁTADÁS A KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KARÁNAK DÍSZTERMÉBEN,
1997. SZEPTEMBER 21-ÉN TÖRTÉNT

A cserkészlet nemcsak a látható, tapintható valóságban mutatkozik meg, hanem a szellemben, a magatartásban, a valós és jogos magyar érdekekért való kiállásban is. Tagjai kimagasló munkát végeznek az anyaország és a Kárpát-medence magyarságának szolgálatában. Alig van olyan érdekeinkért küzdő és munkálkodó magyar szervezet a világon, amelynek vezetéséből és munkásai sorából hiányoznának a cserkészek.

A KÜLFÖLDI MAGYAR CSERKÉSZSZÖVETSÉG
félévszázados külhoni nemzetmegtartó és ifjúságnevelő tevékenysége
MAGYAR ÖRÖKSÉG

A Külföldi Magyar Cserkészszövetség de facto már 1945-ben megalakult Németország és Ausztria menekülttáboraiiban. A hazai Magyar Cserkészszövetség feloszlataáig azonban a csapatok nevén, majd 1947-től *Teleki Pál Cserkész Munkaközösség* néven szerepelt. 1948-ban a honi Szövetség feloszlataa s vezetőinek bebörtönzése után felvette a *Külföldi Magyar Cserkészszövetség* nevet. Így idegen földön töretlenül folytatódott a magyar cserkészmunka.

Amikor a *Hontalan Sasok* felkérésére Bodnár Gábor vette át a vezetést, a szervezet igen gyors fejlődésnek indult. A feladat – ugyanúgy, mint napjainkban is – a hontalan, illetve külföldi fiatalok magyar öntudatának megtartása és erősítése volt. Az örök cél: „emberebb embert és magyarabb magyart” nevelni a család segítségével.

A megalakult csapatok táborokat, a központ pedig vezetőképző tanfolyamokat és táborokat szervezett.

A menekült cserkészek első erőpróbája a Mittenwaldban tartott nemzetközi tábor volt, amelyen becsülettel megállták helyüket. Utolsó nagy európai megmozdulásuk az 1949-ben rendezett nemzetközi nagytábor volt Németországban, Landauban.

Amikor 1948-ban megindult a tömeges kivándorlás, meg kellett küzdeniük az új feladatokkal. A cserkészek szétszóródtak a világ négy tája felé. Ausztrália, Dél-Amerika több állama és az Egyesült Államok

fogadta be őket. A vezetőség követte tagjait, így a szövetség központja 1951-ben áttelepült az Egyesült Államokba.

A cserkészek beilleszkedtek az új környezetbe. Amikor a megélhetésük már biztosított volt, hamarosan megtalálták egymás kezét. Egyre-másra alakultak a csapatok, kerületek. A szülők hűségesen vitték gyermekeiket az összejövetelekre, táborokba. A legtöbb csapat mellett magyar iskolát is szerveztek. Minden jelöltnek meg kellett tanulnia magyarul írni és olvasni, hiszen nemcsak a vezetőképző táboroknak, de a felavatás előtti próbának is ez volt az első feltétele.

Ez is újabb feladatot jelentett. Azokban az időkben a nyugati magyar iskolák 80-90 százalékát a cserkészek tartották fent. Nem volt elég iskolákat szervezni, tankönyvre is szükség volt. A központ erről is gondoskodott. Megfelelő szakemberekkel tankönyveket írtak, kiadták, s az egész világon terjesztették. Könyvkiadásuk mennyiségében és hatásában egyaránt kimagasló. Közel másfélszáz könyvet, a már említett tankönyveken kívül főként a kiképzéshez szükséges cserkészkönyveket jelenttettek meg, de jutott pénz a szakirodalomra is. Csak a rendszerváltás után mintegy hatvanezer cserkészkönyvet osztottak szét a Kárpát-medencében az újjáéledő magyar cserkészszövetségek csapatai között.

Amint a kivándorolt magyar társadalom anyagiakban is megerősödött, cserkészparkokat vettek, cserkészházakat építettek.

A fillmore-i *Sík Sándor Cserkészpark* (New York állam északi részében) a színhelye a minden évben megrendezett vezetőképző tábornak. Itt őrsvezetőket és segédtszteket is képeznek, miként Európában, Ausztráliában és Dél-Amerikában is, ide irányítják a világ minden tájáról a szigorú válogatáson átesett tisztjelölteket.

A rendszerváltás utáni években – az újjászervezést segítve – az anyaország és a Kárpát-medence csapatai számára tszteket és segédtszteket is képeznek: az első két évben Fillmore-ban, majd Ausztriában (Eibisberg), végül a Budapest melletti cserkészparkban.

A fizető tagság száma csökkenőben van. Ma kb. 3500 tag van a világon, de legalább 40 000-re tehető azoknak a száma, akik 1945 óta Nyugaton cserkészfogadalmat tettek. Fogadalmuk egész életre szól. A cserkészlet nemcsak a látható, tapintható valóságban mutatkozik meg, hanem a szellemben, a magatartásban, a valós és jogos magyar érdekekért való kiállásban is.

Tagjaik kimagasló munkát végeznek az anyaország és a Kárpát-medence magyarságának szolgálatában. Alig van olyan érdekeinkért küzdő és munkálkodó magyar szervezet a világon, amelynek vezetéséből és munkásai sorából hiányoznának a cserkészek. Ők azok, akik anyanyelvi szinten beszélik a helyi nyelvet, s a teljes helyismeret birtokában az

ottani szokásoknak, elvárásoknak megfelelő módon képviselik az óhaza érdekeit. Lobbiznak, leveleket írnak a politikusoknak, a különböző sajtóorgánumoknak. A csehek és románok által meghurcolt, bebörtönzött magyarok érdekében (például Duray, Cseresnyés) levelek ezreivel, beadványokkal, táviratokkal ostromolták az illetékeseket. A helyi öregcserkész-szervezetek (Los Angeles, Vancouver, Chicago, Hamilton, Cleveland stb.) kitartó munkával segítettek minden idegen nyelvű, nemzetpolitikailag fontos munkát. Az egyik munkaközösségük – gyűjtésből – évek óta angol nyelvű magyar történelemkönyveket adományoz az amerikai egyetemi, média-, kutatóintézeti és államvezetési könyvtáraknak és a Közép-Európa és Magyarország iránt érdeklődő egyetemi tanároknak, diákoknak.

Tevékenységüket idővel kiterjesztették Európára, Japánra és Kínára is. Eddig több mint 30 000 kötetet osztottak szét. Internetes honlapjukon sok könyvük olvasható és tölthető le teljes terjedelemben.

Ennek a páratlanul eredményes nyugati magyar szervezetnek a tavaly elhunyt Bodnár Gábor volt a megteremtője, kialakítója, szíve, lelke. *A magyarországi cserkészlet története* epilógusában írta magáról: „A háború végül is Nyugatra sodort. 1945-ben, április elsején éjjel hagytam el az ország területét. Amíg alakulatom elvonult, a határsorompónál lovamat szembefordítottam a menettel és fogadalmat tettem, hogy amíg élek – bá r most elhagyni kényszerültem az országot –, szolgálni fogom a magyarságot minden erőmmel. (...) Azóta nem szüntem meg fogadalmamat teljesíteni...”

Úgy történt, ahogy írta. 1993-ban már nem vállalt jelölést, de főtitkári pozícióban szolgált a Szövetséget egészen halála napjáig.

Bodnár Gábor még ereje teljében végrehajtotta a nemzedékváltást. A szervezet mai vezetői már majdnem kivétel nélkül külföldön születtek. Gondosan kiválogatott emberei a régi szellemben, talán újabb eszközökkel, de töretlen hűséggel vezetik tovább a Szövetséget.

A Szövetség a nyugati magyarság egyetlen olyan szervezete, amely már a harmadik-negyedik generáció legénykéiből és leánykáiból – az újoncok fogadalmával és felavatásával – évről-évre megújul.

Magyaródy Szabolcs

Ő az az egyházi személyiség, aki mintaszerű egységben képes szemlélni az egyházi és társadalmi közéletet, s akinek – mondhatni – főpapi ars poeticája, hogy a társadalmi közszolgálat, a kisebbségi népszolgálat elválaszthatatlan részét képezi az evangéliumi isteni és egyházi szolgálatnak.

TEMPFLI JÓZSEF

római katolikus megyéspüspöknek

az erdélyi magyarság

ökumenikus lelkületének ápolásában kifejtett munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Tempfli József a Szatmár megyei Csanáros községben született. Származása miatt kora gyermekkorában meg kellett ismerkednie az üldözöttek sorsával, a társadalmi igazságtalanságokkal. Édesapját Oroszországba deportálták, majd a fogságból hazajövet kuláklistára tették. Apja betegsége, majd korai halála miatt a későbbiekben négy kisebb testvére mellett családfenntartói szerepet is vállalnia kellett.

Sanyarú gyermek- és ifjúkora, másfelől családjának – a római katolikus vallású csanárosiakra általában is jellemző – mély hite Tempfli Józsefet már kezdettől fogva érzékennyé tette egyrészt az emberi szenvedések és az emberszeretet, másrészt a társadalmi problémák és – ezen belül – a kisebbségi kérdés iránt. Olyan faluközösségből származott, melynek tagjaként – Ady Endre megfogalmazását parafrázálva – egyaránt megismerte a német és a magyar „bánatot”: az elnyomott, kisémmizett, sokféle módon megalázott, vagy éppenséggel szülőföldjükről elűzött kisebbségi nemzeti közösségek keserű sorsát.

Tempfli József megyés püspök kitüntetése jelenségértékű. Az egykori tenkei (1962–1979), tasnádi (1979–1981), majd nagyvárad-olaszi (1981–1990) plébános, akit szolgálata elismeréseképpen tiszteletbeli esperesnek (1972) és szentjobbi apátnak (1982) is kineveztek, mai kitüntetésekor a nemzedékéhez tartozó mindazon papok és lelkipásztorok hűség helytállásának és „nemes harcának” díját is átveszi – jelképesen –, akik az elmúlt rendszerben igaz hittel és szabad lelkiismerettel küzdöttek az emberi, társadalmi, nemzeti és kisebbségi szabadságért, akik újkori „babiloni fogságában” népüket vigasztalták, terhét magukra vállalták,

fogyatkozó hitét és reménységét Krisztus szabadításának evangéliumával és az igazság igéivel táplálták. Tempfli József azok közé tartozik, akik állhatatos és áldozatos munkájukkal, bátor és szívós kiállásukkal döntő mértékben hozzájárultak a diabolikus kommunista hatalom megdöntéséhez, sajátos erdélyi körülményeink között pedig magyarságunk túlélésének erős várává, megtartó menedékévé tudták tenni Anyaszentegyházunkat.

Változott körülmények között ugyan, de nem kevésbé kemény küzdelem és önfeláldozó munka árán, az 1989-es változások óta, immár püspöki minőségében is alapjában véve ugyanezt a szolgálatot végzi tovább Tempfli atya.

Munkássága kivételes értékét és jelentőségét jelzik azok a kitüntetések, melyekben az utóbbi esztendőkhöz részesült, úgymint:

- Márton Áron emlékérem (1991),
- Szent Adalbert Díj (1993),
- Budapest Főváros V. kerületének díszpolgársága (1994),
- a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Pro Partium Díja (1996),
- a Magyar Pénzügyminisztérium Vám- és Pénzügyőrsége Országos Parancsnokságának ezüstérme (1996),
- a Magyar Politikai Foglyok Szövetségének „Hazáért” érdemkeresztje (1996),
- az Igazolt Magyar Szabadságharcos Világszövetség „Hűség a hazához” érdemkeresztje (1996),
- a Nemzeti Társaskör „Hűség 896–1956–1996” díja és emlékérmé (1996).

A felsorolt díjak pusztán jellegüknél és az adományozók természeténél fogva is híven érzékeltetik Tempfli József szolgálatának erőteljes nemzeti karakterét, és messzemenően alátámasztják a Magyar Örökség Díj Bíráló Bizottságának döntését.

Tempfli József nagyváradi megyés püspöknek az 1989-es rendszerváltozást követő időszakban végzett munkásságát a vallási és nemzeti ökuménia egymást kiegészítő két fővonásával jellemezhetjük.

1990-ben, még mielőtt püspöki rangra emelkedett volna, egyik kezdeményezője volt a Romániai Magyar Keresztény Egyházak Szövetsége megalakításának. Ennek a szervezetnek a létrehozása erdélyi egyházaink több évtizedes elnyomatása és egymástól való mesterséges elidegenítése nyomán az első, meghatározó lépést jelentette szoros összefogásuk és hívő népként való együttműködésük útján.

Tempfli József szintén egyik megalapítója és oszlopos tagja a Romániai Magyar Keresztény Egyházak Elöljárói Állandó Értekezletének, mely a legmagasabb szinten fogja össze eszmei és cselekvési egységbe erdélyi történelmi egyházainkat.

Ő az az egyházi személyiség, aki mintaszerű egységben képes szemlélteni az egyházi és társadalmi közéletet, s akinek – mondhatni – főpapi ars poeticája, hogy a társadalmi közszolgálat, a kisebbségi népszolgálat elválaszthatatlan részét képezi az evangéliumi isteni és egyházi szolgálatnak.

Az egyházi vezetők azon Márton Áron-i típusához tartozik, akik egyben népük – elnyomott nemzeti közösségük – vezetői is. Trianon utáni korszakunk azon sorsvállaló nagyságai között tarthatjuk számon, akik a szűk értelemben vett egyházi szolgálatot hiteles keresztény nemzeti hivatássá tudták kiszélesíteni. Zaklatott korunkban, a térségünkben feléledt agresszív nacionalizmusok válságos korszakában a hagyományos erdélyi tolerancia folytatójaként, személyisége, vallási és nemzeti megbékélésre irányuló széles körű tevékenysége nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltó.

Tempfli József bátran és következetesen küzd romániai magyarságunk és magyar egyházaink kisebbségi jogaiért. Ezzel együtt egyházmegyéjében példamutató módon biztosítja a német, szlovák és román katolikus kisebbség közösségi jogait. A Magyar Demokrata Szövetség Egyeztető Tanácsának – „felsőházi” – tagjaként a romániai demokratikus átalakulásért folytatott küzdelemből is derekasan kiveszi a részét. Egyházaink többi előjáróival együtt nem kis része volt abban, hogy múlt év novemberében az ország élére az akkori román demokratikus ellenzék került.

Tempfli József egyetemes magyarság-szolgálatának beszédes kifejezője a Magyarok Világszövetségében és annak Erdélyi Társaságában betöltött magas tisztsége is. Azon ritka római katolikus főpapok közé tartozik, akik az ökuméniát szervesen össze tudják illeszteni a nemzeti gondolattal.

Tempfli József méltatásában külön fejezetet érdemelne az a kiterjedt ökumenikus szolgálat, melyet Szent László városában, Nagyváradon folytat a református, evangélikus és unitárius egyházak közösségében. Ennek a szoros összefogásnak a kiemelkedő eseménye az évenként sorra kerülő Varadinum ünnepség: egyfelől a Királyhágómelléki Református Egyházzal való együttműködés példaértékű megvalósítása, másfelől az a váradhegyaljai ökumenikus templom, melyben közösen dicséri Istent a helybéli református és katolikus gyülekezet.

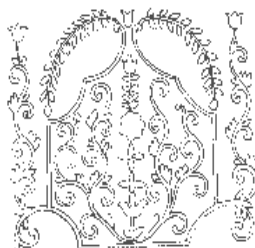
A román ortodox egyházzal való hűvösebb viszony okozója semmiképpen nem Tempfli József. Bizonyíték rá az a tény, hogy a – szintén román nemzetiségű – nagyváradi görög katolikusok viszont saját templomaik hiányában éppen a római katolikus egyház jóvoltából használhatják magyar testvéreik egyik templomát.

Végezetre szólnunk kell arról, hogy Tempfli József szolgálatában az igaz küzdelemmel szorosan együtt jár az építés. Az „ecclesia militans” építő egyház is egyben. A többi, kifosztott magyar egyházhoz hasonlóan, a

Nagyvárad Római Katolikus Egyházmegyében is nagy erőfeszítésekkel folyik a lelki-szellemi-anyagi újjáépítés korszakos munkája. Az épülő templomok mellett a helyreállítás jelképes értékű megvalósításaként említhetjük meg a Szent László Gimnáziumot, mely református testvériskolájával, a Lorántffy Zsuzsanna Gimnáziummal egy időben indult újra Nagyváradon.

Az Anyaszentegyház szegletköve Jézus. Ezt a tanítást fogalmazza újra Tempfli József püspöki jelmondata: *Petra Christus – A szikla Krisztus*. Hitének sziklaszilárdságából merítsünk mi is példát és erőt jövődő harcainkhoz.

Tótkés László

Az ő aszkézise, a világegyetemet sorokba sűrítő műve, katolikus metafizikussága páratlan magasságokba ért. Végleg és visszavonhatatlanul. „Talán este van. Talán alkonyat. Egy bizonyos: későre jár.” Késő van, bizony.

PILINSZKY JÁNOS

szakrális költészete
MAGYAR ÖRÖKSÉG

A hír még ma is hihetetlen. Hogy május huszonhetedikén megállt egy szív. Szív, a szívek között. Tizenöt éve. De meggyőz bennünket a kétségbeesett bizonyosság. A szív megállt. A huszadik század legújabbkori klasszikusáé. Most nem tudjuk, mi van vele. Csak azt tudjuk(?): „nem is olyan nagy dolog a halál.” De mégis! Mi van most vele? Fekszik hanyatt? Vagy forgolódik? Nem. Nem hihetem.

„December hője, nyarak jégverése,
drótvégre csomózott madár,
mi nem voltam én? Boldogan halok.”

Nyugodt tehát. Fekszik hanyatt, körülveszi őt a „vánkosok csöndje”, könyveiben kimerevedtek a dedikálások. A művek tovább élnek, tovább íródnak, lázas-forrón, az örökkévalóságig.

Ugye, befogadta őt a mennyország? Ugye, ott tölti hetvenötödik évét?

Vallásos költő, mondják, írják róla minden meggyőződés nélkül. Egyik tanulmányában világosan rámutat: „számomra a művészet alapvetően vallásos eredetű, s talán innét, hogy minden kifejezetten vallásos művet – remekművet – bizonyos értelemben parafrázisnak érzek.”

Művész volt. Oly előjeltelenül, mint a beckett-i metadrámai világ. Amit mások csak eposzokban tudtak megfogalmazni, ő egyetlen sorra komprimálta. Mestere, Németh László, sokat dicsérte az *Apokrif* előtti korszakát. Ebben az időszakban vált világossá a József Attila-i mű meghosszabbodása Pilinszky által.

Mikor megkérdeztem tőle, fontos-e, hogy magyar író megtanuljon idegen nyelveket, azt válaszolta – nem fontos. Csak föltétlenül meg akarta ismerni Simone Weilt. Mindenáron. Meg is tanult franciául egy nyár alatt. Oroszul nem tanult. Pedig legkedvesebb írója, Dosztojevszkij – számmisztikusok, kapaszkodjatok meg, a nagy orosz író ugyanabban

az évben született és halt meg, mint Pilinszky, csak száz évvel korábban – egész magán- és írói létét meghatározta. Így lett Aljosa és Miskin herceg meg Zoszima sztarec valami megmagyarázhatatlan recept alapján összegyúrva.

Mindent tudott. A jó-rossz mindentudásával. „Ő először kinőtte önmagát, aztán családját és végül nemzetét. Ezért tartották még Barabásnál is rosszabbnak” – vélekedett Jézusról nagynénjéhez írott levelében. (Talán őt is rosszabbnak tartottuk a barabásoknál?) Pár sorral lejjebb így folytatja a levelet: „Látod, én, az »álmodozó« bekerültem Chicagóban és Cambridge-ben a legfontosabb emberek közé. Greta Garbo hat sort kapott, én tizenkettőt. Ha valami, ez nyugtalanít.” Sokat járt a világban. Sokféle nációt ismert. Az angolokat például azért szerette, mert, ahogy ő mondta, nem néznek egymás fazekába. „Mikor Londonban jártam – mesélte –, álltunk egy buszmegállóban. Két idős hölgy és én. Ekkor mögöttünk egy maxiszoknyás férfi közeledett. Haja rövidre nyírva. A kezében lévő csokrot oféliai áhítattal, fejét féloldalt leejtve nézte. Oly nagyon elmerült tekintete a virágok közt, hogy hasraesett. A két idős hölgy abbahagyta a beszélgetést, a férfi mellé léptek és fölsegítették. Szó nélkül visszaálltak a megállóba.”

Tudta azt is, hogy a szószátyár franciák egyetlen vetélytársai az angolok, akik csak ülnek és hallgatnak, s a bölcsek mosolyával jutalmazták a szellemességeket. Tudta azt is, hogy nem szabad bevallani a „naplemen-tét Svájcban”, de azt is, hogy „gonosz féreg az önvád”. Könyvein kívül már csak lemezei vannak velünk. Ki ne borzongana, amikor saját előadásában meghallja a *Francia fogoly*-t, a *Harbachot*, vagy a *Fabula* infarktusznyi szívszorítását?

Antifasiszta költő volt, mondták. Nem kevés ez? Hiszen valamennyi valamirevaló költő – antifasiszta. De hogy a nagyok közt a legnagyobb volt, miért nem mondja ki senki? Hogy a modern líra vele született újra Magyarországon? Nem, nem az avantgarde tünékeny módján! Nem a pusztá kísérletezés szintjén. A nagy költőknek megvannak a maguk bélyegei. Kinek a homlokába süttetett, kinek a halántékába. Az ő aszkézise, a világegyetemet sorokba sűrítő műve, katolikus metafizikussága páratlan magasságokba ért. Végleg és visszavonhatatlanul. „Talán este van. Talán alkonyat. Egy bizonyos: későre jár.” Késő van, bizony. Hajnali álmoság vagy álmatlanság. Akik ismerték, érezték, tudták: gyermek.

„Négy-öt esztendősen lehetek (...)
mázsás cipő, több tonnás kiskabát,
és főként, ami hátra van még,
pontosan öt-hat éves.”

Viselte „az újszülöttek lucskos és a haldoklók tűznehéz ingét”. Tizenöt éve, hogy kihűlt a „fotój” a Hajós utcai lakás kisszobájában. A „tishti kesztyű” a porban hever. A „bakaruha” egy kincstári fogason lóg. József Attila és Pilinszky porladt keze összeér a földben, hiába a két temető közti nagy távolság. Összeér némán, üzenet nélkül, két óriás egygrammnyi szorításával.

Azóta sok-sok bárány „elkiáltotta magát”, s az

„Üveg mögötti csöndben

lemondanak a mészároslegények”

továbbra is. Meghaltak a „rézsut forduló fegyencfejek”, de tovább él az auschwitz-i „botrány”. „A rózsatő is ideges”, továbbra is. A tetanusz beékelte magát a Sebekbe. Mindöröktől fogva a halálé a Kavics. A tengerbe hajította.

Egy egész ország, egy egységes, egész Európa, a Földkerekség „zúgja mégis vissza”.

Koppány Zsolt

PILINSZKY János költő, író (Budapest, 1921 – Budapest, 1981). Verseinek egyik első értő olvasója nővére, Erika volt, akinek öngyilkossága 1975-ben jóvátehetetlen űrt hagyott a költőben, s talán szerepet játszott abban, hogy nem írt több verset. A budapesti piarista gimnáziumban érettségizett; jogot, majd magyar irodalmat és művészettörténetet hallgatott, de egyetemi tanulmányait nem fejezte be. Első verseit 1938 végén, 1939 elején a *Napkelet*, az *Élet* és a *Vigilia* közölte – ezeket később nem vette fel kötetbe. 1941–44-ben az *Élet* segédszerkesztője volt. 1944 őszén katonának hívták be, így került el a németországi Harbachba, ahol egész életre szóló, megrendítő élménye lett a koncentrációs táborok borzalmaival való találkozás. 1946–48-ban az *Újhold* társszerkesztője volt. Nevét joggal sorolják ugyan az *Újhold* köréhez, de hasonló erős szellemi és személyes kötődések fűzték más csoportosulásokhoz is, így a *Vigilia* és a *Válasz* köréhez. Verseit a *Magyarok* és a *Válasz* közölte; első kötetét, a *Trapéz és korlátot* (1946) a Szent István Társulat adta ki. E vékony kötettel nyerte el 1947-ben a Baumgarten-díjat. 1947–48-ban ösztöndíjasként több hónapot Rómában töltött. 1949-től nem publikálhatott, az irodalmi élet periferiájára szorult. Ekkoriban verses meséket írt. 1956-ban rövid ideig a Magvető Kiadó lektora, 1957-től az *Új Ember* című katolikus hetilap belső munkatársa, nagyrészt itt jelentek meg tárcái, vallásos és bölcséleti elmélkedései, művészeti kritikái. A második világháború utáni magyar líra egyik legnagyobb teljesítménye a *Harmadnapon* (1959) című kötet. Eredetileg a *Senkiföldjén* címet viselte, de Pilinszky kénytelen volt megváltoztatni, mert megjelenését ehhez kötötték. Az 1960-as évek elejétől számos alkalommal utazott Nyugat-Európába; Párizsban hosszabb időt is töltött, 1975-ben Amerikába is eljutott. Nemzetközi elismerését kiváló versfordításaikkal olyan költőtársak segítették, mint az angol Ted Hughes és a francia Pierre Emmanuel. 1970 végén ismerkedett meg Jutta Scherrer német vallástörténésszel. Szerelmük idejére esett Pilinszky utolsó alkotói korszaka, amely a *Szálkák* (1972) című kötettel kezdődött és a *Kráter* (1976) című gyűjteménnyel zárult. *Életképek* című színművét 1980-ban mutatták be az Egyetemi Színpadon.

Kitüntetései: 1971-ben József Attila-díj, 1980-ban Kossuth-díj.

Pilinszky első korszakát, a *Trapéz és korlát* 1942–43-ban írt verseit az egzisztencializmussal rokon világkép jellemzi. Később a háború cezúráját húzott pályáján: az 1946-tól írt

versek – a *Harmadnapon*, a *Rekviem* (1964) és a *Nagyvárosi ikonok* (1970) című kötetek – világának középpontjában már a koncentrációs táborról (az emberiség „egyetemes botrányáról”) szerzett tapasztalatok állnak. Legnagyobb költeményei – mint a *Harbach 1944* (1946), a *Mire megjössz* (1948), a *Négysoros* (1956), a *Harmadnapon* (1959) és az egész pályaszakasz szintézisét nyújtó *Apokrif* (1956-ban jelent meg, de az ötvenes évek elején keletkezett) – apokaliptikus látomások, amelyekben az idő megállt, örökös jelenné lett a múlt.

...magyarnak lenni nem hús és vér; hanem lélek dolga. Magyarnak lenni: a társaslelki viszonyulások egy bizonyos módja. Múltunkból hagyomány, jelenünkben magatartás, jövőnkre nézve feladatvállalás.

KARÁCSONY SÁNDOR

lélekébresztő pedagógiai munkássága
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Karácsony Sándor életútja is, életműve is arra tanúság, hogy magyar örökségünkben szerves egységet alkotnak sajátosan magyar (vagyis Ázsiából hozott) és Európában szerzett értékeink.

Tiszántúli faluban, Földesen született 1891-ben. Felmenői többnyire kisebb-nagyobb birtokú nemesemberek vagy református papok. A gimnáziumot a Debreceni Református Kollégiumban végezte. Elsős korában, az első óra után föltette magában, hogy tanár lesz; már diákéletének eseményeit is tudatosan, a leendő tanár szemével figyelte. Magyar–német szakos tanárnak készült, ezért katonai évére a tiroli császárvadászokhoz kérte magát a 48-as kálvinista család fia, hogy otthonos legyen a német nyelvben. Utána a budapesti egyetemre iratkozott be, de egyetemi éveit is többnyire külföldön töltötte. Pesti professzorai útmutatása alapján először a genfi egyetemre ment, ott a nem sokkal előbb meghalt F. Saussure-nek, a nyelvtudomány nagy megújítójának a tanítványát és kollégáját, Ch. Ballyt hallgatta, azután Münchenben H. Pault, a másik híres nyelvész, s mellesleg W. Wundtnak, a *Völkerpsychologie* alkotójának egyik tanítványát is. Belekóstolt a bécsi és a grazi egyetembe is.

Kitört a háború, ő hamarosan súlyosan megsebesült; sokáig mankóval, azután élete végéig két bottal járt. Mint rokkant tartalékos tisztet morvaországi katonaiskolába osztották be tanárnak, persze németül tanított; ott fedezte fel, hogy azért voltak olyan nehézkesek a Debrecenben tanult – például mértani – definíciók, mert szóról szóra fordították őket a német, azaz osztrák tankönyvekből, vagyis: iskoláink és tudományunk nyelve voltaképp fordításnyelv. Annál jobban kezdte izgatni az igazi magyar nyelv: szabadsága, vakációja idején otthon már ekkor s azután a húszas években is gyorsírással jegyezte a földesi parasztemberek

szólásait, mondatfűzését; ezek a jegyzetek adták húsz évvel később *A magyar észjárás* nyelvi anyagának zömét. Felismerte, hogy klasszikus költészetünk is a népnyelvből táplálkozik, annak a törvényeihez igazodik, miközben asszimilálja az európai irodalom fejlődésének eredményeit. És általában: népünk őrzi hagyományos formavilágunkat, szofokráciánk (ma alkotó értelmiségnek neveznénk) közvetíti folyamatosan a világ kultúrájának új tartalmait, amelyek ezeket a formákat élettel tölthetik meg. Ha nép és szofokrácia között megszakad a kapcsolat, akkor holt formákat őrizget a nép, gyökértelen, gyümölcstelen kultúrát totóztat a szofokrácia.

A húszas években nyolc évig tanított egy pesti gimnáziumban; szüntelenül új, egyéni útjait kereste a tanításnak, nevelésnek. Iskolán kívül is sokoldalú nevelőmunkát végzett mint a cserkészlet és vallásos ifjúsági egyesületek vezető munkatársa, országjáró előadó, diáklap szerkesztője, sőt diákoknak szóló, tudományos értékű didaktikai művek írója. Gyakorlati tevékenységének és elméleti tanulmányainak tanulságait mint a debreceni egyetem pedagógiai tanszékének magántanára, majd professzora dolgozta fel.

Pedagógiai tevékenységéből fakadt legfontosabb tudományos alkotása is, a társaslélektani rendszer kidolgozása, amelybe nyelvészeti és irodalomtudományi eredményei is beépültek. Ezzel Wundt *Völkerpsychologie*-jét fejlesztette tovább gyakorlati pedagógiai tapasztalatai alapján. Ezek a tapasztalatok juttatták el ahhoz az elméleti felismeréshez, hogy a gyerek is autonóm személyiség, direkt ráhatással nevelni nem lehet; nem létezik sem érzelmi, sem értelmi, sem erkölcsi (vagyis akarati) nevelés. De azt is tapasztaljuk, mégis nevelődnek a gyerekek – hát hogyan? Úgy, hogy mindenütt, még az iskolában is, érik őket tényleges nevelő hatások, társasviszonyulások formájában.

1. Tanórán is születhet művészi élmény, ha egy vers megragadja a gyerekeket, érzelmi viszonyt teremt közöttük és a költő, illetve a verset a költő képében recitáló tanáruk között; a művészet érzelmi társasviszonyulás, olyan jelképek rendszere, amelyekben a művész és a műélvező egymásra talál.

2. Minden tárgy tanítása nyelvi feladat: a tanár értelmi társasviszonyba kerülhet tanítványaival, ha a mondanivalója neki magának egzisztenciálisan fontos, és tanítványai számára is fontossá tudja tenni; az értelmi viszonyulás közege a nyelv, maga a tudomány is a nyelvi jelek rendszere, értelmi társasviszonyulás.

3. Minden együttlét cselekedetekkel jár; ha az egyik ember úgy tud cselekedni, hogy tettét a másik jó lélekkel elviselheti, akkor akarati társasviszonyulás jön létre köztük, partnerei egymásnak a tetterendszerben,

vagyis a társadalomban. – A társasviszonyulások révén tehát öntudatlanul is állandóan folyik a művészi, nyelvi és társadalmi nevelés. Az egész emberi kultúra társasviszonyulások rendszere; az embernek minden, az állati ösztönök körén kívül eső lelki megnyilvánulása egy másik emberre irányul, vagyis – viszonyulás.

Itt ment túl Wundton, aki csak a kollektív alkotásokat (pl. a nyelvet, a mítoszt, a jogrendet) tekintette társaspszichologikumnak, a nagy alkotó egyéniségek műveit nem. Pedig a költő is arra vágyik, hogy a másik ember, az olvasó érzelmileg azonosuljon vele, amint a tudós sem önmagában büszkélkedik felfedezésével, hanem másokat akar meggyőzni igazáról.

Karácsony Sándor a vallás helyét is megnyugtatóan kijelölte kultúránkban. A vallást még ma is összekeverik az érzelmi megnyilvánulásokkal. Őszerinte viszont az ember egész lelki élete egy feszültség játéka két, a lélek határain kívül eső pólus között: egyik a transzcendens, pneumatikus, áhítatos pólus, a másik a szomatikus, testi pólus. Ha vallok a másik embernek a transzcendens erők rám tett hatásáról – ez a vallás; tehát az is társasviszonyulás.

A társaslélektan kategóriáiban fogalmazódtak meg azok a gondolatai is, amelyekre a közvélemény legjobban felfigyelt: mi is a magyarság. Hangsúlyozta: „magyarnak lenni nem hús és vér, hanem lélek dolga. Magyarnak lenni: a társaslelki viszonyulások egy bizonyos módja. Múltunkból hagyomány, jelenünkben magatartás, jövőnkre nézve feladatvállalás.”

Ezeket a viszonyulásokat elemezte társaslélektani sorozatának vaskos köteteiben. Voltaképpen értékeket, követelményeket fogalmazott meg; nem azért, hogy másokat vizsgáztassunk velük, hanem hogy magunkat mérjük hozzájuk.

Az alapjában mellérendelő magyar viszonyulást az alapjában alárendelő német viszonyulással szembeállítva mutatta be. Ennek a szembeállításnak megvolt a nyilvánvaló célja akkor, a '30-40-es évek fordulóján, amikor a nemzeti eszmét sokan a náci Németország iránti rajongással zagyválták össze. Megvolt az alapja is, hiszen a mi történelmünkben a német, az osztrák valóban mindig alárendelő törekvésekkel jelentkezett, politikai és kulturális gyarmatosítás formájában.

Karácsony Sándornak jóval a társaslélektani könyvsorozat előtt, 1933-ban megjelent egy *Nyugati világnézetünk felemás igában* című, kimondottan vallásos tárgyú könyve, s ebben a modern európai krisztushívó embert már nagyjából azokkal a vonásokkal jellemezte, amelyeket később a társaslélektani terminológiában a magyar mellérendelő viszonyulás sajátosságaként fejtett ki részletesen. 1945-ben *A magyar demokrácia*

című könyvében pedig kirukkol vele: munkája közben felébredt benne s fokozatosan bizonyossággá vált az a gyanú, hogy azok a társaslélektani értékek, amelyeket magyarságunkról szólva kifejtett, egyetemes emberi érvényűek. Például: régebbi fogalmazása szerint függetlenségemet alárendelő módon úgy biztosíthatom, hogy gúzsba kötöm a másik embert, nehogy veszélyeztethessen engem; mellérendelő gondolkozás szerint pedig úgy, hogy biztosítom az ő teljes függetlenségét, akkor nem kell tőlem tartania, nem törekszik hát az én függetlenségem csorbítására. Most már – írja ezúttal – világosan látja, hogy ez a mellérendelő magatartás nem az egyik lehetséges viszonyulás, hanem a XX. század közepén a földkerekségen egyedül lehetséges és eredményes viszonyulás.

S természetesen magyar viszonyulás is, hiszen erre vonatkozó példáit mind a mi történelmünkben, irodalmunkból merítette. Azok az egyetemes érvényű követelmények, amelyeket könyveiben kifejtett, valóban a magyar lét követelményei, a mi hagyományainkból következnek, a mi feladataink teljesítését teszik lehetővé.

Magyar érték és egyetemes emberi érték a magyar földön egymástól el nem választható – ezt tudatosítja Karácsony Sándor életműve.

Kövendi Dénes

Gyurkovics írói termése követheetlenül változatos, de egy vitathatatlan: nincs olyan műve, amit helyette más is megírhatott volna.

GYURKOVICS TIBOR

magyar közéletet is megtermékenyítő irodalmi munkássága
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Lehetetlen föladat előtt állok. Röviden kellene szólnom olyan író munkásságáról, aki a legkülönbébb műfajokban forgolódva, fáradhatatlanul ontja magából a könyveket: máris sikerült elérnie, hogy életműve áttekinthetetlen. S mindezt önisméltás nélkül végzi: nincs két egymáshoz hasonló alkotása.

Rendhagyó egyéniség Gyurkovics Tibor: nézzék hát el, ha rendhagyó módon közeledem hozzá.

Fölmerül bennem egy feledhetetlen diákkori olvasmányom emléke: Szerb Antal antológiája, a *Száz vers*. A kötetben szereplő különféle tájak, nemzetek, korok költőiről rövid tájékoztatás volt a könyvecske végén: a legszükségesebb adatok s néhány szavas jellemzés, lexikális tömörséggel.

Nagy zavarban lehetett Szerb Antal, mikor itt Goethe-re került a sor. Hogyan ismertesse életét és munkásságát dióhéjban? Végül átvágta a gordiuszi csomót. Azt olvashattuk ott, mint lexikon-cikket:

„Johann Wolfgang Goethe (1749–1832). Ő volt Goethe.”

Nos, legszívesebben én is így járnék el most... de hol vagyok én Szerb Antaltól! ...és Gyurkovics sem Goethe még.

Talán világos már e szokatlan bevezetésből, hogy azt akarom éreztetni: Gyurkovics Tibor nemcsak író, hanem jelenség.

Elsősorban a jelenséget szeretném itt körvonalazni – ha hagyja magát... Egyéni ars poeticám szerint: az embernek csak azokat a műveket szabad megírnia, amelyeket más nem írhatna meg helyette. Gyurkovics írói termése követheetlenül változatos, de egy vitathatatlan: nincs olyan műve, amit helyette más is megírhatott volna.

Főműveit soroljam?... Hogyan?... Ha kezdem a drámákkal, s azt mondom: *Estére meghalsz*, *Nagyvizit*, *Halálsakk* – valaki mindjárt közbeszólhat: „Hát a *Magyar menyasszony*, a *Fekvőtámasz*, a *Császármorzsa*?... Önkényesen válogatsz, szegényíted a Gyurkovics-paletta színskáláját.”

Vagy ha szépprózáját veszem számba, s kezdem a regényeken: *Ne szeress, ne szeress!*, *Pótmajom*, *Isten nem szerencsejátékos* – teljes joggal szavamba vághatnak: „Hát a novella-remeklések?... A *Tanári testület*, a *Kádfürdő*, a *Bíboros*:... Nem látod, hogy ezek lekörözik a regényeket? – S még nem szóltál a varázsos gyerekkönyvekről! Ki ne felejtsd a *Rikikit*, az *Üveg-búrát*, a *Kudit*, a *Kiskutya*, *nagykutyát*!”

Levegő után kapkodok, s eszembe jut, hogy a költőről még említést sem tettem! A *Grafit*, a *Kenyértörés*, az *Emberfia*, a *Halló*, *Krisztus*, a *Lóhalálában* versei dörömbölnek szívem és memóriám kapuján. Reménytelen küzdelem ez a bőség zavarával.

Hadd ne folytassam itt a Gyurkovics-könyvek „seregszámláját”! Hadd szóljak ehelyett szubjektíven, önzőn, a kitárulkozás gyönyörével egy-egy világító Gyurkovics-élményemről!

Rengeteget jártam színházba életemben, rinocérosz-bőrű néző vagyok már, nehéz engem Thália birodalmában valamivel megérinteni, elvarázsolni. De a *Halálsakk* leterített. Ebben a drámában végig Széchenyi a főszereplő, anélkül, hogy csak egyszer is színre lépne – hisz’ már a cenki sírban fekszik. Döbling óriása hazajáró lélekként kísért azok szívében, agyában, idegeiben, zsigereiben, akik közvetlen környezetében éltek. Forognak, csapongnak, vergődnek a továbbsugárzó fény körül. Pillék ők: a lángelme vakítottjai. Ezt a drámát már olvasva végigborzongtam, amikor pedig színpadra állítva láttam: elragadtatva észleltem, hogy a szereplők eddig ismert lényük fölé emelkednek.

Nem tudom, hogy a szerzőnek ezt a bravúráját kellőképp észrevették-e a kritikusok. Tartok tőle, hogy nem. Őhelyettük is hadd irányítsam hát itt rá a figyelem reflektorfényét.

S végül hadd szóljak egy egészen másfajta borzongásomról is!

Aki, mint én, csaknem nyolc évtizedet megélt már a Földön: föl van vértézve a váratlan halálesetek szívbe nyilalló fájásai ellen is.

De én egy sápadt, szelíd, valamelyest gyengeelméjű kislány, bizonyos Matolai Ágnes halálát mindmáig nem vagyok képes földolgozni magamban. Nem tudom, van-e az itt ülők közt, aki emlékszik rá. Elárulom: Gyurkovics *Tanári testület* című novellájában találkozhattak vele. Szintén úgy, hogy a kislány már a novella indításakor halott: az intézet tanári testületének önigazoló magatartásából, egy rögtönözve összehívott konferencia jegyzőkönyvének árulkodó mondataiból rajzolódik ki előtünk a magányosan, orvos nélkül betegeskedő Matolai Ágneske alakja, aki már nem játszik a babájával, csak szorongatja, s amikor ágyba bújik, nem akarja levetni a harisnyáját.

Nincs ennek a novellának egyetlen szentimentális mondata sem. Ítélező mondata sincs. Visszafogott, tárgyilagos ábrázolás az író minden hatás eszköze. Az olvasóval mondatja ki az ítéletet.

Gondolom, érzik, hogy itt már nem csak a művész Gyurkovicsról beszélek: társadalmi lelkiismeretünk fölrázójáról is. Legyen ez a megálapítás az én rendhagyó laudációm súlyos záróköve.

Mészöly Dezső

GYURKOVICS Tibor író (Budapest, 1931). Tanulmányait a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán (1953) és az ELTE BTK pszichológia szakán végezte (1955).

A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola tanársegéde, a Gyógypedagógiai Iskola tanára, a Központi Gyermekideggondozó Intézet vezető pszichológusa, az Országos Elme- és Ideggyógyintézet klinikai pszichológusa, a Pest megyei Bíróság igazságügyi pszichológus szakértője, 1988–92-ig a veszprémi Petőfi Színház dramaturgja. 1992-től a *Lyukasóra* szerkesztőbizottságának tagja. 1991–95-ben a Magyar Írókamara társelnöke, 1995-től a Magyar Írók Egyesületének elnöke, 1992-től a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke, 1994-től a labdarúgó-válogatott pszichológusa.

Kitüntetései: József Attila-díj (1982), Bölöni-díj (1987), Erzsébet-díj (1992), Kossuth-díj (1994).

Főbb művei: versek: *Grafit* (1961), *Kenyértörés* (1963), *Emberfia* (1966), *Vaskakas* (1970), *Szeretlek, akárki vagy* (1975), *Tintapaca* (1976), *Istenigazából* (1978), *Boszorkányok pedig vannak* (1983), *Lóhalálában* (1987), *Leveleskönyv* (1980), *Névike* (1983), *Halló, Krisztus* (1991), *A pápai mézesbábos* (1983), *Apa csak 1 van* (1987), *Tónió, a póniló* (1990), *Táj, nővel* (1990), *Kettős zsoltár* (1991), *A test balladája* (1992), *Láb uru gnek-Keng uru bál* (1996); regények: *Ne szeress, ne szeress!* (1970), *Isten nem szerencsejátékos* (1973), *Mindennapi szerelmünket add meg nekünk ma* (1974), *Pótmajom* (1980), *Szolgálat* (1976); elbeszélések és novellák: *Rikiki* (1971), *Üveggolyó* (1973), *Elcseréljük egymást* (1973), *Kiskutya, nagykutya* (1976), *Öngyilkosság receptre* (1997), *Az utolsó karácsony* (1980), *A bíboros* (1987); szatírák, tárcák és egyéb műfajok: *Üdv a tolvajnak* (1983), *Szálka nélkül* (1984), *Színház az egész – nem is – világ* (1984), *Kudi, a levegőember* (1985), *Szent Bal* (1993), *Háború, bármásban* (hipnózis, 1995), *A magyar vadkan* (1995), *Halálsakk* (történelmi krimi, 1991). Bemutatott színművei: *Estére meghalsz*, *Az Öreg, Nagyvizit*, *A döntés órája*, *Őszinte részvétem*, *Kreutzer szonáta*, *Isten nem szerencsejátékos*, *Magyar menyasszony*, *Isten bokrétája*, *Édes Anna*, *Fészkealja*, *Fekvőtámasz*, *Boldogháza*, *Halálsakk*, *Császármorzsa*.

....„az örökkévalóság énekese”. Valóban, mert halála óta is csak nőttön-nő tiszta fénye. Ma is érvényes tanítónk lehet, mit jelent keresztyén embernek, kultúrembernek és igaz magyar embernek lenni.

RAVASZ LÁSZLÓ

evangéliumi életpéldája
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Ravasz László református püspök 1882. szeptember 29-én Bánffyhunyadon született, meghalt Budapesten 1975. augusztus 6-án. Hazai és külföldi tanulmányai után 1907-ben Sárospatakon teológiai magántanári, Kolozsvárott pedig bölcsészdoktori oklevelet szerez. Az év őszétől 1921-ig Kolozsvárott a gyakorlati teológia professzora és az Erdélyi Egyházkerület főjegyzője. 1921-től 1948-ig, erőszakos lemondatásáig a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke. A Corvin-lánc birtokosa. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság és a Magyar Református Lelkészegyesület elnöke, a *Protestáns Szemle*, később a *Református Szemle* főszerkesztője. 1937 és 1940 között a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke. Több hazai és külföldi egyetem honoris causa doctora.

Igehirdetői, tanítói és egyházkormányzói munkássága korszakalkotó egyházunk és teológiánk történetében. A racionalizmus és teológiai liberalizmus száraz korszakai után ő hozza vissza a krisztusprédikációt szószékeinkre. Tudományos munkásságával máig érvényes impulzusokat adott nemcsak az olyan sajátos teológiai tárgyaknak, mint a prédikáció-tan, istentisztelettan, lelkigondozástan, missziótan, hitoktatástan, szeretet-szolgálat-tan, az egyházkormányzás művészete, hanem az egyetemes magyar filozófiai gondolkodásnak, az irodalomelméletnek és nem utolsósorban a szónoklattannak is.

Világhírű előadása volt a *Pál Athénban* című akadémiai székfoglalója 1928-ban. Kortársai már életében „Magister Hungariae”-nak nevezték. Egyik méltatója szerint „egyedülálló jelenség” egyházunk történetében. Másik méltatója szerint „az örökkévalóság énekese”. Valóban, mert halála óta is csak nőttön nő tiszta fénye. Ma is érvényes tanítónk lehet, mit jelent keresztyén embernek, kultúrembernek és igaz magyar embernek lenni.

Az időn át az örökkévalóságba.

E két, idői és örökkévaló szempont mutatja nekünk Ravasz László jelentőségét.

A *sub specie temporis* látások a Ravasz-életmű eddigi summázásai, egy újabb emberöltő felismerései, sorsszerű élményei, apokaliptikus omlásai, bűnei és szenvedései, győzelmei, sőt nagyszerűségei szerint változtak és sokasodtak. E sokból kiemelkedik három: a történelmi, a szociális és a humánus.

Ravasz László írja le az ismert tételt: „A történelem olyan igazság, amelyet Isten csinált, a dogma olyan igazság, amelyet emberek csináltak.”

Szociális szempontból a Ravasz László-i értékelés szerint „korunk nagy és kiáltó szociális problémái csak az evangélium szellemében oldhatók meg.”

És a kor emberei már úgy éltek – et si Deus non daretur. A döntő kérdés nem Isten, hanem az ember! „Wie kriege ich einen gnädigen Gott?” (Hogy lehet irgalmas Isten?) – kérdezi Lutherrel a reformáció szellemének örököse. – „Hogy lelhetek irgalmas felebarátot?” – kérdezi a társadalmi forradalom után és közben, a tudományos és technikai forradalom kellős közepén az atomkor embere. A másik ember kezében – csak egyetlen gombnyomásnyira (!) ott van az élet és a halál. A másik ember a pokol és a földi mennyország. Divinum helyett humánus! Ez a mai kor! Az ember nem Isten után kérdezősködik már, hanem önmagát kérdezi.

És sok kérdése között központi helyet foglal el egy legrégibb és legmodernebb, csak velünk együtt elmúló és mindig elevenbe vágó kérdés, mely szüntelen válaszra vár: *Kicsoda az ember?* A felelet megszámlálhatatlan, de köztük mindvégig hallatszani fog a válasz, amelyet – a Szentírásból vett idézetként – Ravasz László ír le: „felel rá egy római procurátor, egy jelentéktelen, fáradt ember, amint rámutat Valakire, s ez a világtörténelem legdöntőbb gesztusa: Ecce homo! Íme, az ember!” És aki így felel, e valóságos emberben már meglátta a valóságos Istent: Ecce Deus! S többé nem az emberből indul ki élethalálharcának megvívására, hanem Istenből és Istenhez érkezik.

Sub specie aeternitatis – ennek a Krisztusnak megragadottjaként, választottjaként és hírnökeként él Ravasz László. Mindenben Őt keresi. Mindenütt Őt látja, találja. Benne lát és láttat földet és eget.

Egyetemes világszemlélete számára a látható világ teljes horizontja tárul támadattól napenyészetig, Észak sarkától a déli pólusig, Homérosztól Áprily Lajosig, a teremtés hajnalától a „Jövel, Uram Jézus!” eszkatologikus fohászának beteljesüléséig.

Elméjének absztraktív készsége folytán pillanatok alatt jut lényeglátásra, a járulékok elkülönítésére. Acélos logikai erővel tömör, fegyelmezett ítéletekben fejezi ki igazságát.

Intuitív léleklátása a lélek tükrét jelentő tekintetekből rejtelmes folyosókat, fényes árkádú utakat nyit a tudat alatti mélységekig, jellemeknek titkait kutatva ki, élményeknek szálaira találva rá, sorsoknak titkait tárva fel.

S mikor e látások láttatássá lesznek írott betű vagy élő szó formájában, stílusában teljes a tartalom-forma egység, a szépség átölelve tartja az igazságot.

Ravasz László teológiájában minden út Jézushoz vezet, aki így szól: „Én és az Atya egy vagyunk” –, hogy Benne megtaláljuk Istent, megtaláljuk az embert, megtaláljuk egymást és a világ problémáinak emberi erővel elérhetetlen megoldását.

Egyház és világ, teológia és filozófia, zene, képzőművészet, irodalom és történelem, gyakorlati élet és *unio mystica* változatos témái kapnak igei megvilágítást szavában.

Ravasz László egyedülálló életműve mindvégig ezt hirdeti: Soli Deo Gloria!

Boross Géza – Hegedűs Loránt

RAVASZ László református püspök (Bánffyhunrad [ma Románia], 1882 – Budapest, 1975). 1900-tól párhuzamosan tanult a kolozsvári Református Teológiai Akadémián és a tudományegyetem bölcsészettudományi karán. 1903–1905-ben kolozsvári segédlelkész és püspöki titkár. A berlini egyetem hallgatója (1905–1906), hazatérte után segédlelkész Bánffyhunradon. A kolozsvári egyetemen doktorált, a Sárospataki Teológiai Akadémián magántanárrá képesítették (1907). A Kolozsvári Teológiai Akadémia gyakorlati teológiai tanszékének nyilvános rendes tanára (1907–1921). A *Protestáns Szemle* című lapot szerkeszti 1914 és 1918 között. 1921-ben a budapesti Kálvin téri gyülekezet meghívta lelkipásztorának, s ugyanakkor a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökévé választották. E minőségében lett a felsőház tagja (1927–44). 1937–40-ben az MTA másodelnöke. A püspöki tisztségéről lemondott (1948), lelkészi állásából 1953-ban nyugállományba vonult. Makkai Sándorral és Imre Lajossal Kolozsvárott *Az Út* című gyakorlati teológiai folyóirat, valamint a *Református Szemle* című folyóiratot szerkeszti. Újjászervezte a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságot (1924), amelynek ügyvezető elnöke lett s főszerkesztője a társaság újra induló lapjának, a *Protestáns Szemlének*. Muraközy Gyulával megalapította a *Református Élet*, Sebestyén Jenővel a *Magyar Kálvinizmus* című lapokat.

Főbb művei: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete* (1915), *Alfa és Ómega I–II.* (1932), *Legyen világosság I–III.* (1938), *Isten rostájában I–III.* (1941), *Korbán I–II.* (1943), *Ágenda – A Magyar Református Egyház liturgikus könyve* (1927), *Kis dogmatika* (1990), *Emlékezéseim* (1992), *Az Ó- és Újszövetség magyarázata* (1993).

Egy film, amelyet minden ideköt – ehhez az országhoz, ehhez a történelemhez –, érvényt szerzett magának a világban. Később itthon is.

A magyar filmművészetben mérce lett. Mások számára, de alkotói számára is. Kiderült, hogy utánozhatatlan és meg nem ismételhető.

CSOÓRI SÁNDOR, KÓSA FERENC ÉS SÁRA SÁNDOR TÍZEZER NAP

című filmje,

a magyar közelmúltat feltáró alkotása

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Tízezernél is több nap múlt el azóta, hogy Csoóri Sándor, Kósa Ferenc és Sára Sándor filmje, a *Tízezer nap* világra jött. Keserves, de lelkes vajúdasal – egy vajúdo világra, a hatvanas évek Magyarországra. Széles István szegényparaszt és a magyar falu tízezer napnyi drámája – egyetlen filmben. Gyanítom, hogy barátaim, a film alkotói, beleszédülnének, ha mai fejfel újraélnék művészi vállalkozásuk akkori merészségét. Mert ehhez a filmhez csakugyan bátorság kellett és lelkierő. Nem a hivatali gáncsokra, cenzori nyomásokra gondolok elsősorban, bár a *Tízezer nap* alkotóinak bőséges alkalmuk adódott ilyen természetű ellenállóképességük fejlesztésére is. A művészi feladattal kellett megbirkózniuk erkölcsi és kifejező erővel egyaránt. És ez az, ami sikerült. Jelentős film született, olyan film, amelyet szeretni lehet. Sokszor láttam. Moziban, televízióban, de legtöbbször képzeletem vetítővásznán, legszemélyesebb élményképeim közé vegyülve. Ide csak azok a filmek vették be magukat, amelyekhez személyes közöm van. S a *Tízezer nap* ilyen.

Mint minden igazi mű esetében, egy-egy részlet felidézése előhívja az egészet. Nem a történetet, hanem magát az élményt. Az emberi méltóságért folytatott szakadatlan küzdelem élményét.

A főhősnek megalázkodva, térden állva kell bocsánatot kérnie a nagygazda disznájától, az ólból – befűtéshez – ellopott szalma miatt. Barátja, Bánó Fülöp pedig épp e bocsánatkérés miatt esik neki, mert ő már nemcsak a megalázást, hanem a megalázkodást sem viseli. A *Tízezer nap* hőse a föld ígézetében él, de Széles István vágyaiban és megátalkodott ragaszkodásában a föld nem kataszteri holdban mérhető

magántulajdon, sokkal inkább emberi méltóságának remélt mentsvára. Ezt a végső mentsvárat dönti halomra a téészesítés, amely mint újkori tatárdulás, az önkéntes halál felé űzi a film hőst. A Széles család története nem tanmese, hanem valóságos dráma. A cselekvő és szenvedő ember drámája. S egyúttal történelem, magyar történelem: egy nemzeté, amely vesztésekből építkezik, a Don-kanyar halottaiból, a hazai márványbányában berendezett Gulágból, az eltiport '56-os őszből. Ilyen anyagból építkezik a film is. Nemes anyagból. Tudom, hogy a film szinte minden alakjának, jelenetének, párbeszédének van valóságos eredeti-je. Ezek nemcsak a filmhez közvetlenül kapcsolódó anyaggyűjtésből származnak, hanem az alkotók személyes élményvilágából is, hiszen Csoóri, Kósa, Sára azokról szól, akik közül valók. Mégsem ez teszi a művet hitelessé, hanem erkölcsi igazsága és a látomás ereje.

A táj, amely nem háttere, nem díszlete a drámának, hanem részese, a filmben az emberrel egyenrangú szereplő. A fekete-fehér képek rímei, a költői képzelet tájképei: tiszafákból, jegenyékből, kubikos talicskákból, lovakból, vagonokból, halottak-napi gyertyákból... és a tengerből.

A film hősének fia úgy képzelte mindig, hogy tízezer nap fényénél látja meg a tengert. Nos, a tenger végül megláthatta a *Tízezer napot*, amikor Cannes-ban, a világ legrangosabb filmfesztiválján a film rendezője, az elsőfilmes Kósa Ferenc elnyerte a rendezés díját. A *Tízezer nap* bejárta a világot. Egy film, amelyet minden ideköt – ehhez az országhoz, ehhez a történelemhez –, érvényt szerzett magának a világban. Később itthon is. A magyar filmművészetben mérce lett. Mások számára, de alkotói számára is. Kiderült, hogy utánozhatatlan és meg nem ismételhető.

Nem a jövőnek készült, mégsem hullott át a rostán. Fennmaradt. Nem múzeumi ereklyének, nem holmi skanzennek, amelyet belépődíjért látogatnak a turisták, hanem eleven művészi élménynek – a magyar örökség részének.

Lugossy László

CSOÓRI Sándor költő, író (Zámoly, 1930). Az ELTE Orosz Intézetében végezte tanulmányait 1951–52-ben. 1953–54-ben a *Szabad Ifjúság*, 1954–55-ben az *Irodalmi Újság* munkatársa, 1955–56-ban az *Új Hang* szerkesztője. 1957–58-ban tisztviselő, 1962–63-ban *A Jövő Mernőke* munkatársa, 1968-tól a MAFILM dramaturgja. Az 1980-as évektől a szellemi és politikai ellenzék képviselője, a monori (1985) és a lakiteleki (1987) tanácskozás előkészítője, aktív résztvevője. 1987-ben az MDF alapító tagja, 1988–93-ban elnökségi tagja, 1991-től az ifjúsági ügyek felelőse. 1988–92-ig a *Hitel* szerkesztőbizottsági elnöke, 1992-től főszerkesztője. 1989-től az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem elnökségi tagja. 1989-től az Emberi Jogok Magyarországi Ligája budapesti tagozatának elnöke. 1990–94 között az Illyés Gyula Alapítvány kuratóriumi elnöke, a Nemzetközi Transsylvania Alapítvány kuratóriuma elnökségi tagja, 1992–96-ig a Hungária TV Alapítvány kuratóriumának elnöke. 1991-től 2000-ig az MVSZ elnöke volt.

Kitüntetései: József Attila-díj (1954, 1970), Herder-díj (1981), Bibó István-díj (1984), Déry Tibor-jutalom (1987), Fitz József-díj (1989), Kossuth-díj (1990), Eeva Joenpelto-díj (1995), Év Könyve Díj (1995), Károli Gáspár-díj (1997).

Ismertebb művei: *Felröppen a madár* (versek, 1954), *Ördögpile* (versek, 1957), *Menekülés a magányból* (versek, 1962), *A költő és a majompofa* (karcolatok, 1966), *Faltól falig* (karcolatok, 1969), *Párbeszéd, sötétben* (versek, 1973), *A látogató emlékei* (versek, 1977), *A tizedik este* (versek, 1980), *Elmaradt lázálom* (versek, 1982), *Kezemben zöld ág* (versek, 1985), *Készülődés a számadásra* (esszék, vallomások, 1987), *A világ emlékművei* (versek, 1989), *Virágvasárnap. A 60 éves költő 60 verse* (versek, 1990), *Nappali hold* (publicisztikai írások, 1991), *Tenger és diólevél 1–2.* (esszék, 1994).

KÓSA Ferenc filmrendező (Nyíregyháza, 1937). 1958 és 1963 között tanult a Színház- és Filmművészeti Főiskolán. 1962-ben a Balázs Béla Stúdió alapító tagja. 1963-tól a MAFILM asszisztense, majd rendezője, forgatókönyvíró. 1975–90 között a Filmművészeti Szövetség külügyi titkára. 1989–92-ben az Objektív Stúdió művészeti vezetője. A Magyar–Japán Társaság alelnöke. 1964–89-ig az MSZMP tagja, 1989-től a Reformszövetség vezetője. 1989-től az MSZP elnökségi tagja. 1990-től országgyűlési képviselő. 1990–92 között az Országgyűlésben a kulturális, oktatási, tudományos, sport-, tévé- és sajtóbizottság, 1992–94-ig a kulturális, tudományos, felsőoktatási, tévé-, rádió- és sajtóbizottság tagja. 1994-től 1998-ig a kulturális és sajtóbizottság alelnöke, az IPU magyar–japán tagozatának elnöke.

Kitüntetései: a Cannes-i filmfesztiválon a legjobb rendezés díja (1967), Balázs Béla-díj (1968), érdemes művész (1989), MSZOSZ-díj (1990).

Főbb rendezései: *Tízezer nap* (1965), *Feldobott kő* (1969, társíró Csoóri Sándorral), *Ítélet* (1970), *Küldetés* (dokumentumfilm, 1976), *Az utolsó szó jogán* (dokumentumfilm, 1976–87).

SÁRA Sándor operatőr, rendező (Tura, 1933). A Színház- és Filmművészeti Főiskolán tanult 1953 és 1957 között. Badal János és Illés György tanítványa. 1957-től a MAFILM munkatársa, 1962 óta játékfilmek operatőre, 1968-tól rendezője is. 1986–93-ban a Magyar Filmklubok Szövetségének elnöke, 1993-tól örökös tiszteletbeli elnöke. 1992 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja, 1995-től elnökségi tagja. 1993-tól 2000-ig a Duna Televízió elnök-főigazgatója volt. 1993-tól a Kossuth- és Széchenyi-díj Bizottság tagja.

Kitüntetései: SZOT-díj (1963), Balázs Béla-díj (1968), érdemes művész (1974), Kossuth-díj (1978), kiváló művész (1987), Ullein-Reviczky-díj (1993).

Főbb művei: operatőri: *Sodrásban* (1963), *Apa* (1966), *Tízezer nap* (1965), *Szindbád* (1971), rendezői: *Feldobott kő* (1968), „*Sír az út előttem...*”, *Pergőtűz*, *Krónika* (dokumentumfilm, 1982), *Hazátlanok*, *Hadak útján*, *Hazatértek*, *Keresztúton* (dokumentumfilm, 1986), *Magyar nők a Gulágon* (1992), *A vád* (1996).

A DÍJÁTADÁS AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN,
1997. DECEMBER 21-ÉN TÖRTÉNT

Ő a világbírú magyar párbajtőröző iskola megteremtője és továbbfejlesztője, a nemzetközi vívóélet mindenkori legsikeresebb szakvezetője. Tekintélye, népszerűsége páratlan mind a mai napig.

BAY BÉLA

vívónak

a magyar vívósport világsikeréért végzett kiemelkedő tevékenysége

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Bay Béla 1998 februárjában tölti be kilencvenegyedik életévét. 1907-ben Erdélyben, Szinérváralján született, Szatmár vármegyében. A kilencvenegy év már önmagában is rendkívüli kor, ráadásul az ő esetében valóban élő legendáról beszélhetünk. Szellemi és fizikai frissessége csodálatos. Hétfőtől csütörtökig minden délután ott található a BVSC vívótermében, fáradhatatlanul iskoláztatja tanítványait. A lexikonok tömörségével sem lehet igazán röviden leírni káprázatos sportolói, edzői, sportvezetői tevékenységét, amelyet vívásban, tehát kiemelkedően a legsikeresebb magyar olimpiai sportágban mondhat magáénak.

A BEAC versenyzőjeként kezdte pályafutását. Hatszoros országos bajnok. Két olimpián, az 1936. évi berlini, majd az 1948. évi londoni ötkarikás játékokon szerepelt, az előbbin bejutott a párbajtőrvívás döntőjébe. Az 1948-as játékokon már nem csupán versenyzőként vett részt, hiszen ekkor ő volt a magyar vívódelegáció vezetője. Ettől kezdődően egészen 1977-ig válogatottunk szövetségi kapitánya. Ez az az időszak, amikor tehetséges tanítványai páratlan sikereket érnek el az olimpiai játékokon és világbajnokságokon. Edzői tevékenysége mellett a Testnevelési Főiskolán tanít évtizedeken át – jóllehet eredetileg jogásznak készült, s el is végezte a jogi egyetemet –, főiskolai tanár és a mesterképző kurzus újraindítója a felsőoktatási intézményben.

Tanítványai közül Elek Ilona női törvívásban lett első olimpiai bajnokunk, Sákovics József az első magyar párbajtőröző világbajnok, Gyuricza József törvívásban szerzett a magyarok közül elsőként világelsőséget.

Legsikeresebb tanítványa Fenyvesi Csaba többszörös olimpiai és világ-bajnok párbajtőröző, s Bay Béla vezetése idején nyert Kulcsár Győző és a párbajtőr csapat 1968-ban, majd 1972-ben olimpiai aranyérmeket. Ő a világhírű magyar párbajtőröző iskola megteremtője és továbbfejlesztője, a nemzetközi vívóélet mindenkori legsikeresebb szakvezetője. Tekintélye, népszerűsége páratlan mind a mai napig.

Hivatalosan 1977 óta van nyugdíjban, a valóságban azonban soha nem élte a nyugdíjasok visszavonult, csendes életét, hallatlan energiáit azóta is töretlenül tanítványaira és kedvenc sportágának ügyeire fordítja.

Érdemes meghallgatni, hogyan vélekedik róla egyik kedves tanítványa, Kamuti Jenő, aki nemcsak kétszeres olimpiai és világbajnoki ezüstérmes törvívója volt a mesternek, tehát kiváló sportoló, hanem hivatásának is egyik elismert hazai szaktekintélye, a MÁV-kórház igazgató főorvosa, nemzetközi hírnő sebész: „Huszonegy évig voltam vívóként a tanítványa, az életben pedig mind a mai napig az vagyok – jellemezte mesterét. – Bár nem beszélünk egymással minden nap, a kapcsolatunk szorosságát jelzi, hogy problémáimmal – legyenek azok bármilyen természetűek – hozzá fordulok, mert biztos vagyok benne, hogy életből-csességével segíteni tud. Lenyűgözött és ma is lenyűgöz az egyénisége... Elevenen él bennem, hogy a vele való iskolázáskor nagyon szenvedtünk, jobban, mint egy versenyen. Szigorú, kemény, fanatizáló edzéseket tartott, megterhelőbbek voltak, mint egy-egy olimpiai döntő. Az iskolázások előtt mindig félttem a gyötrelemtől, ugyanakkor vágytam is a közös munkára, mert tudtam, hogy hasznos, és nem mindennapos sikerekre vezet... Sohasem dicsért. Az volt a legnagyobb elismerése, hogy – ez nem volt olyan rossz... Minden versenynemben tanított, és – világszínvonalon. A müncheni olimpián kis szerencsével minden szakágban egyéni olimpiai bajnok tanítványa lehetett volna. Párbajtőrben Fenyvesi Csaba aranyérmes lett, Bóbis Ildikó és jómagam törben, Marót Péter pedig kardban lett ezüstérmes. Ez egyedülálló teljesítmény a világon! Roppant művelt, olvasott ember. Olvasnivalót ajánlott, múzeumba vitt bennünket, no meg vadászni, mert a vívás mellett ez a másik nagy és örök szerelme-szenvedélye. A barátunk is volt, nemcsak edzőnk, akinek elmondhattuk bátran akár titkainkat is, nem élt ezzel vissza soha.”

Bay Bélát 1951-ben állami edzőnek nevezték ki. „Első elvárásom magammal szemben – emlékezett vissza Bay Béla azokra az időkre – az volt, hogy a tört és a párbajtőrvívást nemzetközi szintre emeljük, hiszen a kardban már akkor előkelő hagyományokkal büszkélkedhettünk. A másik pedig az, hogy jó kapcsolatokat alakítsunk ki a nemzetközi életet irányító franciákkal... Hívtak engem külföldre is, de nekem a magyar zászló és a himnusz mindennél többet ért. A hazának szerzett dicsőséget nem lehet megfizetni és semmi mással pótolni...

És akkoriban, ugye, a sport volt az, amivel bizonyítani tudtuk, hogy él a nemzet...”

Bay Béla életművét a legnagyobb kitüntetéssel ismerte el a Nemzetközi Olimpiai Bizottság. A szervezet spanyol elnöke, Juan Antonio Samaranch az Olimpiai Érdemrenddel jutalmazta a magyar sport történetének egyik legkiemelkedőbb egyéniségét.

Gallow Rezső

BAY Béla (Szinérváralja [ma Románia], 1907 – Budapest, 1999). A Közgazdaságtudományi Egyetemen kezdte tanulmányait 1929-ben, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán folytatta 1931–37-ig. 1925-ben kezd vívni Szatmáron, majd 1927-től Budapesten. 1930–31-ben katona Romániában, 1927–46-ig a BEAC színeiben vív, majd 1946–51-ig a budapesti Haladás versenyzője. 1936-ban a berlini olimpián magyar színekben kerül a párbajtőr döntőbe, ezért el kell jönnie Romániából. 1939-ben kéri a visszahonosítását. 1939–44 között többször is be kell vonulnia. Négyeseres tőr- és párbajtőr bajnok, kétszer bronzérmes az EB-n a tőrscapat tagjaként (1933-ban és 35-ben). A Vívó Szövetség tagja, majd alelnöke 1944-ig. 1947–49-ig a Magyar Vadászok Szövetségében dolgozik, majd a Vadászszövetség egyik alelnöke lesz. 1949–52-ig a Vívószövetség titkára. 1948–63-ig szövetségi kapitány, 1951–79-ig a BVSC edzője, 1952–72 között a Nemzetközi Vívószövetség alapszabály bizottságának a tagja. 1949-től oktat, 1961-től mesteredző. 1961–69-ig a Testnevelési Főiskola docense, a nappali vívómesterképzés vezetője. Ő vezeti a londoni olimpiai csapatot. 1969–77 között ismét szövetségi kapitány, ekkor vonul nyugalomba.

Kitüntetései: Sportszerúségi Díj, Toldi Emlékérem, Olimpiai Érdemrend.

Művei: *Tőr- és párbajtőrvívás* (1953), *Páston és páston kívül* (1979).

Amikor évtizedekig képtelenség volt a gazdag protestáns egyházzenei tradíciót az azt megillető súllyal megszólaltatni, akkor – mint az egyetlen megmaradt magyar református kollégiumi kórus – a Kántus mentette át a protestáns egyházzenei örökséget a mába. ... Az énekkar a magyar protestáns egyházzene „nagyköveteként” fontos missziót teljesít, bárhol jár is a világon, Erdélytől Amerikán át Japánig.

A DEBRECENI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM KÁNTUSÁNAK

a nemzeti kultúra és a protestáns egyházzene
1739 óta megszakítás nélkül történő szolgálata

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Magyarország egyik legrégebben működő kórusa a Debreceni Református Kollégium Kántusa, amely 1739 óta megszakítás nélkül szolgálja a nemzeti kultúra és az egyházzene ügyét.

A kollégiumi diákok életének már a korábbi századokban is elmaradhatatlan része volt az éneklés, rendszeressé és szervezetté azonban Maróthi György tanárságának idején vált. Debrecen város történetében fájdalmas időszakot jelentett 1739, amikor hatalmas pestisjárvány tizedelte meg a lakosságot. A temetések szomorú gyakorisága készítette Maróthit arra, hogy a Kollégiumban maradt diákokból temetési kart formáljon. Saját lakásán tanította meg négy diákjának a harmóniás éneklést. Még a nevük is fennmaradt: Weszprémi István, Szőnyi Benjámin, Szalatsi Mihály és Dávid Ferenc négyeséből nőtt ki az egyre bővülő énekkar, amely mindenkor rangos helyet töltött be a Kollégium diákegyleteinek sorában. Maróthi 1743-ban adta ki a genfi zsoltárokat a Goudimel-féle harmóniákkal, hogy a hazai zenét felzárkóztassa az európai hangzásvilághoz. Sajnos 1744-ben bekövetkezett korai halála megakadályozta abban, hogy a vegyeskar mellé hangszeres együttest is szervezzon, s így saját iskolájában is felzendüljön a collegium musicum Svájcban tapasztalt, megragadó hangzása.

Maróthi után tanítványa és fiatal kartársa, Csákvári Varjas János vette át a Kántus vezetését, aki haláláig hű utóda volt Maróthinak. Az ő munkássága idején már a Debrecenbe látogató neves személyiségek fogadásánál is közreműködik a Kántus, ahogyan ez 1769-ben gróf Gvadányi József író, illetve 1773-ban Forgács Miklós gróf esetében történt. Templomszentelések alkalmával sem ritka, hogy igénylik a Kántus éneklését (Nagyvárad 1784, Mezőtúr 1792, Pest 1830).

A XIX. század meghatározó debreceni egyházzenesze volt a külföldi zenei tanulmányokat is végzett Szotyori Nagy Károly, a Nagytemplom orgonistája, aki kollégiumi zenetanárként új ízlésű nemzedéket nevel. Az ő nevéhez fűződik az 1846-os átalakulás, amikor a fiú vegyeskari felállást felváltja a férfikar. A próbák a Kollégium Odeum elnevezésű termében folytak. A zártkörű ünnepségekre vendégeket is hívtak, de felléptek nyilvános hangversenyeken is. Főiskolai Énekkar néven egyesületté alakultak. A sok emlékezetes ünnepi éneklés közül említésre méltó az 1868-ban Debrecenben rendezett Országos Dalárverseny, amelyen Erkel Ferenc volt a döntőbizottság elnöke. Ekkor a hatvannégy énekkar közül a Kántus ötödik lett. 1880-tól vált rendszeressé Sárospatak és Debrecen kollégiumának énekkari találkozója.

Az énekkar első főfoglalkozású karnagya Mácsai Sándor volt, aki 1885 és 1924 között elsőként töltötte be az ének-zenetanári tanszéket, és munkássága alatt a debreceni egyházzenei hagyományokat híven ápoló, igényes szakembernek bizonyult. Sokat tett a debreceni Csokonai-kultusz ápolásáért is: a nagy költő énekelhető versei a korabeli városi irodalmi rendezvények elmaradhatatlan elemeivé váltak. Az egyre rendszeresebb kiszállások bevételeiből gondosan fejlesztette a kórus kottatárát, de nyitott volt a jótékonyági célok támogatására is.

Mácsait Szigethy Gyula követte, aki szintén több mint 40 évig, 1924-től 1966-ig állt a Kántus élén. Személyében az énekkar megkapta első diplomás vezetőjét. Az ő munkálkodása idején érinti meg a Kántust erőteljesen a kodályi-bartóki szellemiség. A demonstratív egyházi és világi rendezvényeken, illetve a rádióban való szereplések mellett kiemelkedő jelentőségű a debreceni Kollégium alapításának 400. és az énekkar működésének 200. évfordulóján Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*ának előadása.

A Dóczi Leánygimnázium államosítása és a Fiúgimnáziummal történő összevonása után, 1954-től a Kántus ifjúsági vegyeskarrá szerveződött. Az 1960-as évek közepétől Szigethy Gyula mellett Sepsy Károly, a Nagytemplom orgonista-lelkésze lett a Kántus ügyvezető karnagya.

A kórus legújabb fénykora 1967-ben kezdődött, amikor Berkesi Sándor lett a gimnázium új énektanára és a Kántus karnagya. Az ő

zeneakadémiai tanulmányainak ideje egybeesett Kodály Zoltán életének utolsó öt esztendejével. A személyes hatások, találkozások elkötelezetté tették őt a magyar zene ügye mellett. Az idősebb Kodály-tanítványok keze alatt még mélyebbre ereszkedtek az ügyszeretet gyökerei. A fiatal karnagy életre szólóan elraktározta magában a pedagógus, karmester, „néptanító” Ádám Jenő, a zeneszerző és zenetudós Bárdos Lajos és a hitvalló református zenei szaktekintély Gárdonyi Zoltán alakját. Debrecenbe kerülése után a tőlük tanult szakmai-lelki hozzáállással rövid idő alatt látványos eredményeket ért el. Händel *János passiójának* magyarországi bemutatója, a *Kóruspódium* és az *Éneklő ifjúság* rendezvényein való folyamatos jelenlét, újabb és újabb, a Kántusnak írt és ajánlott, ősbemutatókon elhangzott művek sora, az 1975-től kezdődő külföldi hangversenykörutak Ausztriába, az NDK-ba, az NSZK-ba, Jugoszláviába, Angliába, Hollandiába, az USA-ba, Kanadába, Svájcba, Finnországba, Svédországba, Belgiumba, Japánba és a határon túli magyarokhoz Kárpátaljára, Erdélybe és a Felvidékre, az eddig megjelent három hanglemez, két CD-lemez, három külföldi műsoros kazetta, rádió- és tévé-felvételek, s a nemzetközi kórusversenyek – Debrecen (1982), Middlesbrough (1984), Spittal (1988), Maasmechelen (1996), Budapest (1997) – kiemelkedő helyezései bizonyítják, hogy Maróthy György magvetése nem volt hiábavaló.

Ebben a munkában 1976 óta segíti Berkesi Sándort Karasszon Dezső orgonaművész mint a Kántus orgonistája, 1984-től pedig Kurgyis András szervező karnagy, gimnáziumi énektanár is. Ezt a munkát becsülte meg a kórushoz egészen közel kerülő Vass Lajos, a Kollégium egykori diákja, aki az Alma Mater iránti háláját több művel is kifejezte, illetve Szokolay Sándor, aki elkötelezett híve annak a magyar humán kultúrának és hagyománynak, amit a Debreceni Református Kollégium is képvisel.

A dióhéjban bemutatott kórustörténet csupán kerettörténet, amelynek a hordozórakétája, a célba juttatója és hatásmechanizmusának működtetője a Kollégium „orando et laborando” jelmondatának megélése. Mit eredményezett ez?

– Amikor évtizedekig képtelenség volt a gazdag protestáns egyházzenei tradíciót az azt megillető súllyal megszólaltatni, akkor – mint az egyetlen megmaradt magyar református kollégiumi kórus – a *Kántus mentette át a protestáns egyházzenei örökséget a mába.*

– Berkesi Sándor ennek tudatos vállalásával formálta ki azt a karakterisztikus arcú repertoárt, amelyben megférnek egymás mellett a bibliai szövegekre készült művek, a klasszikus magyar költők versmegzenésítései – ahogyan Kodály nevezte: a „megkésett melódiák” – és a magyar folklór gyöngyszemei. Ezek a markáns vonások ered-

ményezik a prófétikus üzenet zengő megszólaltatását, amely összecseng azzal a programmal, hogy „*a szegények iskolájának*” nevezett Kollégium tehetőségondozó és nevelő munkájának minden időben szerves alkotóeleme volt az európai értékek és a magyarság népi kultúrájának őrzése, az irodalompártolás és a hitvallásos öntudat képviselete.

– *A Kántus közösségformáló ereje a magyar zenei köznevelés egyik ritkasága.* A Kollégium diákjainak sok-sok nemzedéke emlékezik hálával vissza azokra az évekre, amelyeket Kántus-tagként tölthetett el. Kitörölhetetlen élményeket és mérhetetlen lelki-szellemi meggazdagodást jelentett tagjává válni ennek a közösségnek, s ez az apáról fiúra szálló élménysor táplálja ma is a kórus életének kontinuitását. Ennek a zenei köznevelésnek köszönheti a Kollégium, hogy diákjai előkelő helyezéseket értek el a Bartók, Kodály és Liszt műveltségi versenyeken, hogy megilleti a Kántust a Gárdonyi Zoltán kéziratár és hagyaték őrzésének joga, valamint a Kántus teremtette zenei színvonal miatt válhatott évtizedekre otthonává a magyar református kántorképzés ügyének a Kollégium ősi épülete, újabban pedig a Kántus próbái és előadásai a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Debreceni Konzervatóriuma karvezetés diplomásainak gyakorlóterévé lettek.

– *A Kántus céljai között az elmúlt időszakban központi jelentőségű lett a Kárpát-medence magyarságának zenei lelkigondozása.* A zenei anyanyelvűséget a falusi gyülekezetek templomaitól a koncertpódiumokig egyformán magas művészi töltéssel képviseli a Kollégiumi Kántus. A református gyülekezetekhez fűződő szoros kapcsolatok ápolása révén a Kántus méltán vált fogalommá a hazai reformátusság és a határokon túli magyarság szemében. Az énekkar a magyar protestáns egyházzene „nagyköveteként” fontos missziót teljesít, bárhol jár is a világon, Erdélytől Amerikán át Japánig.

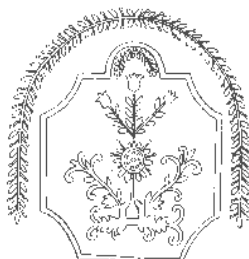
Fekete Károly

BERKESI Sándor karnagy (Budapest, 1944) 1962-ben érettségizett a Budapesti Zenei Gimnáziumban és a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában. 1967-ben kapott diplomát a Zeneakadémia középiskolai énektanár és karvezetőképző tanszakán. Ugyanettől az évtől a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának tanára és a Kollégiumi Kántus karnagya. 1991-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Debreceni Konzervatóriumán tanít. 1994-ben kinevezték főiskolai docenssé. Vendégtanár a Nagykovácsi Református Tanítóképző Főiskolán, a Sárospataki Teológián, a Debreceni Református Teológiai Akadémián, és a Debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán a kántori szak beindításában segítő óraadó tanár. 1996 óta a Nagyvárad Sulyok István Református Főiskolán – amely 1999 óta mint a Partiumi Keresztény Egyetem működik – tanít mindmáig. A Tiszántúli Református Egyházkerület és a Református Kollégium egyházzene igazgatója.

Megkapta Debrecen Önkormányzatának Csokonai-díját, a Debrecen Kultúrájáért díjat és a Liszt Ferenc-díjat.

Hanglemezek: *Magyar Zsoltárok* (Kántus), Gárdonyi Zoltán: *Bibliai zsoltárkórusok* (Kántus). Cd-lemezek: *Magyar protestáns énekek* (Kántus), Cherubini és Szokolay oratórikus művei (Kántus, DOTE kórus, Debreceni Filharmonikus Zenekar), koncertfelvétel a Református Világszövetség Nagygyűlésén a debreceni Nagytemplomban. Hangkazetták: a DOTE kórus Kodály-programja a centenárium évében, koncertfelvétel Washingtonban (Kántus), koncertfelvétel Svájcban (Kántus), koncertfelvétel Finnországban (Kántus).

Publikációi: *Tartsd fel a zászlót!* – *Cserkészénekeskönyv*; *Ténéked zengek éneket* – *Gyülekezeti énekiskola*; *Ádám Jenő emlékezete* – *Dolgozat a 100. születésnapon*.

Györffy György sok évtizedes mellőzöttsége ellenére is egyike a legtöbbet alkotó tudósainknak. Méltó az elismerésre. Méltó mint tudós, méltó mint polgár, méltó mint ember.

GYÖRFFY GYÖRGYNEK

a magyar koraközépkort kutató kimagasló munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Nehéz és távolról sem kényelmes történésznek lenni Magyarországon a XX. század második felében. Négy évtizeden keresztül szellemi béklyóba verték azt, aki nem hirdette magáról, hogy marxista, hogy internacionalista. Különösen nehéz volt annak a történésznek, aki a magyarság őstörténetével, államalapításunk korával, Árpád-házi királyaink történetével foglalkozott, hiszen a hivatalos ideológia tudatos történelemhamisító volt: honalapító eleinket primitív nomádoknak hirdette, akik minden politikai, gazdasági kultúrát, művelődést az itt élt, „magasabb rendű” szlávoktól tanultak meg. Aki nem fogadta el ezt a történelemhamisítást, az nacionalista, pejoratívan értelmezett polgári tudós volt, a politikai rendszer megsemmisítendő ellensége.

Györffy György ilyen nyomasztó sötétségben dolgozott. Úgy dolgozott, hogy munkáit sohasem kell szégyellnie, neki nem kell szemforogatóan megtévesztettséget, parancsvégrehajtást hazudnia. Megtalálta azt a módszert, azt a területet, amelyet nem lehetett kifogásolni. Az eredeti, elsődleges forrásokhoz, az oklevelekhez és a régészeti anyaghoz fordult. Korának úgynevezett marxista történészeivel szemben nem a korábbi történeti munkákat értékelte át, hanem a források adatait dolgozta fel, tette közzé. Korai munkásságának jelentős műve volt az 1948-ban megjelent *Krónikáink és a magyar őstörténet* című munkája. 1958-ban a *Századok* hasábjain, majd önálló monográfiaként jelent meg több évi kutatásainak eredményeként a *Tanulmányok a magyar állam eredetéről*. E könyv hosszú évtizedekre alapvetően befolyásolta a korszak történeti és régészeti kutatásait.

Györffy György azon kevés történész közé tartozik, aki hajlandó volt otthagyni íróasztalát, s oklevél-kutatási eredményeit a helyszínen is ellenőrizte. Elpusztult templomok, kolostorok, települések helyét nemcsak az

okleveles adatok alapján határozta meg, hanem azokat terepbejárásokkal is igyekezett hitelesíteni. E hatalmas, szerzetesi alázatot követelő munka eredménye lett *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajzának* 1963-ban megjelent első, majd ezt követő további két kötete. Ez a minden kutatás alapjául szolgáló, világviszonylatban is úttörő munka nem maradt abba, a negyedik kötete is nyomdában van. Alapvető forrásfeldolgozásai közé sorolhatók a *Napkelet felfedezése* (1965), az *Anonymus, rejtély avagy történeti forrás* (1988) és a *Diplomatica Hungariae Antiquissima I.* (1990). Szerzője a napjainkig legteljesebb Szent Istvánról írott monográfiának: *István király és műve* (1977).

Györffy György kutatói és emberi magatartását hazulról hozta. Apja Györffy István volt, a magyar művelődésben jól ismert néprajzkutató, akire mindenki felnézett. Egyéniségét motiválja szülőföldje is, az erdélyi Szucság. Itt született 1917. augusztus 26-án. Diplomáját a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerezte 1939-ben. 1940–1942 között az Egyetemi Könyvtár gyakornoka, majd 1942-től 1944-ig annak a Teleki Pál Történettudományi Intézetnek volt munkatársa, ahova csak jó képességű és tisztességes kutatót vettek fel. Ennek megszűnte után, 1945 és 1949 között a Kelet-európai Tudományos Intézethez tartozó Néptudományi Intézet igazgatója. 1949-től nyugállományba vonulásáig (1988) a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében dolgozott.

Mindezek egyértelműsítik, hogy Györffy nem lehetett a Magyar Népköztársaság kedveltje. Miközben 1987-ben a princetoni Institute for Advanced Study tagjává választották, és 1988-ban Herder-díjat kapott, itthon csak 1990 után lett a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Ez természetesen a Magyar Tudományos Akadémiát minősíti, amelynek többségében sok évvel ezelőtt megválasztott tagjai a mai napig nem hatálytalanították Hóman Bálint kizárását, és csak nagy nehezen választották taggá László Gyulát, és sorolhatnánk az akadémiai minősítések hiányát a polgári értékrendet, nemzeti szellemet képviselő kutatók esetében.

Györffy György sok évtizedes mellőzöttsége ellenére is egyike a legtöbbet alkotó tudósainknak. Méltó az elismerésre. Méltó mint tudós, méltó mint polgár, méltó mint ember. Mindenképpen méltó arra, hogy munkássága magyar szellemi örökségnek nyilváníttassék.

Gedai István

GYÖRFFY György történész. (Szucság [ma Románia], 1912 – Budapest, 2000) A Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett történelem-földrajz szakon 1939-ben. 1940–42-ben az Egyetemi Könyvtár gyakornoka. 1942–44-ben a Teleki Pál Történettudományi Intézet tanára, 1945–49-ben a Kelet-európai Tudományok Intézetének Néptudományi Intézete

igazgatója, az MTA Történettudományi Intézetének munkatársa, főmunkatársa, tudományos tanácsadó (1949–88). Az MTA Történettudományi Bizottságának tagja, a Magyar Őstörténeti Komplex Bizottság elnöke. 1993 óta az Európai Középkori Akadémia tagja. A történettudományok kandidátusa (1952), doktora (1969). 1990-től az MTA levelező, 1991-től rendes tagja.

Kitüntetései: Akadémiai Díj (1986), Herder-díj (1988), Széchenyi-díj (1992).

Főbb művei: *Besenyők és magyarok* (1940), *Krónikáink és a magyar őstörténet* (1948), *Tanulmányok a magyar állam eredetéről* (1959), *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–III.* (1963–88), *Napkelet felfedezése* (1965), *Budapest története az Árpád-korban* (1973), *István király és műve* (1977), *Anonymus, rejtély, avagy történeti forrás* (1988), *A magyarság keleti elemei* (1990), *Diplomatica Hungariae Antiquissima I.* (1992), *Krónikáink és a magyar őstörténet. Régi kérdések, új válaszok* (1993), *Chartae Antiquissimae Hungariae* (1994), *A bonfoglalásról sok szemmel* (sorozatszerk., 1994–97).

...[írásaiban] uralkodóvá válik a székely nép költői világát, világlátását a „magas” művészetbe integráló „tündéri realizmus”... S mint ahogy az írói indulás a népével való sorsközösség vállalása jegyében történt, hitvallásának egész pályája során alaphangja volt ez a sorsközösség-vállalás.

TAMÁSI ÁRON

írónak

a székely falut és a világban daccal-reménységgel helytálló székely embert
megörökítő munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Amikor Tamási Áron az írói pályán elindult, a magyarság Trianon traumájában vergődött. Az ő első novellájának hőset, az összeomlott frontról falujába hazatérő Szász Tamást is, önmagát és önnön eddigi világát elpusztító, tehetetlen indulatok feszítették. S ezután következő írásainak szereplői közül is nem egy próbált mitikus régiókban kiutat találni magának az emberméltóságot megalázó világból. A székely falu azonban, az a közösség, amelynek a fiatal elbeszélő írójává szegődik, nem sokáig tűri ezt az önemésztő indulatot, s a Tamási-novellákban is felülkerekedik a szülőföldjéből erőt merítő, sorsával szembenéző, annak súlyát humora fölényével elhárító hős. Ábel megannyi előképe.

A kezdeti novellák és az ősvigasztalás szecessziósan túlburiánzó stílusa is letisztul, s uralkodóvá válik a székely nép költői világát, világlátását a „magas” művészetbe integráló „tündéri realizmus”, amely aztán a továbbiakban novelláinak, regényeinek, színjátékainak fővonása lesz. A székely falu és a székely ember a maga időt lebíró helytállásával, erőt adó derűjével az ő művein keresztül vált ismertté a világirodalomban.

S mint ahogy az írói indulás a népével való sorsközösség vállalása jegyében történt, hitvallásának egész pályája során alaphangja volt ez a sorsközösség-vállalás. Akkor is, amikor Amerikából hazatérve széttekintett a „bajlított szülőföldön”; akkor is, amikor az erdélyi magyar ifjúsági parlament, a Vásárhelyi Találkozó elnöki székéből egy új világégés küszöbén a kisebbségi magyarság megmaradásának útjait és feltételeit kereste; akkor is, amikor 1956 forradalmas napjaiban „magyar fohással” fordult a nemzethez; akkor is, amikor holtában – végakarata szerint – hazatért a szülőfalujába, a két cserefa árnyékába.

A mű eszmei és művészi tanulságait, azok gazdagságának titkait régóta elemzi és még sokáig elemezni fogja az irodalomtudomány. Újra meg újra keresni fogják népiség és egyetemesség csodálatos szintézisének rejtelmeit, vizsgálni a művészi eszközeit, amelyek a Tamási-novellát oly egyszerűvé, megismételhetetlenné teszik, boncolgatják majd színjátékait, amelyekben a magyar színpad megújítására tett kísérletet. De idézni fogják közírói megnyilatkozásait, vallomásait is, a *Gond és hitvallás* példamutatását, azt, hogy a napi politika kicsinyes harcaiba bele nem keveredve, de magas fokú politikusi felelősséggel tudott tusakodni minden magyar érték megmaradásáért és tovább örökítéséért.

„Vallani és vállalni” – ez volt nemzedékének jelszava a harmincas évek fordulóján. S ő egy gazdag írói pálya minden mozzanatával vállalta azt, amit vallott: „Az író az egy ember – mondotta egy alkalommal –, akit megszólít bajában a nép; pontosabban az író az az ember, aki meg is hallja, amikor megszólítja őt bajában a nép.”

Ő meghallotta, amikor szólították, és úgy írt, úgy cselekedett, hogy méltó legyen a bizalomra. Ezért kitagadhatatlan része a magyar örökségnek.

Dávid Gyula

TAMÁSI Áron – eredeti neve Tamás – író (Farkaslaka [ma Románia], 1897 – Budapest, 1966). A székelyudvarhelyi katolikus főgimnázium tanulója. Irodalmi kísérleteivel sikereket ért el a *Zászlónk* című hetilap pályázatain. 1917-ben hadiértségit tett. 1918-ban az olasz fronton szolgált, ugyanebben az évben kezdte meg jogi tanulmányait a kolozsvári egyetemen. 1921-től a Kereskedelmi Akadémiára járt, 1922-ben diplomát kapott, majd bankokban dolgozott. 1923 és 1926 között az USA-ban alkalmi munkás, banktisztviselő; írásait folyamatosan hazaküldte. 1925-ben jelent meg első novelláskötete (*Lélekindulás*). 1926-tól 1944-ig Kolozsvárott élt, az *Újság*, az *Ellenzék* munkatársa, előadókörutakat szervezett, többször szerepelt Magyarországon. 1926-ban az *Erdélyi Helikon* alapító tagja. 1935-től politikai felfogása radikalizálódott, nézetei a népi írókéhez kerültek közel. 1935-ben részt vett az Új Szellemi Front kísérletében, 1936-ban cikksorozatában (*Cselekvő ifjúság*) az „erdélyi gondolatot” igyekezett megújítani. 1937-ben a népfrontos Vásárhelyi Találkozó elnöke, zárszavában (*Hitvallás*) „erkölcsi és nemzeti alapon álló népi demokráciát”, magyar–román megbékélést hirdetett. 1944 augusztusában az Erdélyi Magyar Tanács tagjaként a háborúból való kilépést szorgalmazta. 1945–47-ben országgyűlési képviselő. 1949–1953 között kizsorították az irodalmi életből. 1956 szeptemberétől 1957 áprilisáig a Magyar Írók Szövetsége társelnöke, 1956. október 31-én a Petőfi Párt Irányító Testületének tagjává választották. Tamási Áron fogalmazta december 28-án a *Gond és hitvallás* című nyilatkozatot.

1943–1949 között az MTA levelező tagja, 1989-ben posztumusz visszaállították MTA-tagságát.

A zárt etnikai közösség, a székelység mese- és mondavilágába nyúlnak vissza gyökerei. Műveinek jelentős szervező elve a mesei elemekkel elért jelképteremtés. Erősen támaszkodik a tájnyelvre. Korai novelláinak témája a háború, a székely népiélet, a trianoni sokk okozta tragédiaérzet. Mesei és balladai mozzanatok keverednek írásaiban, a hol romantikus, hol humoros novellák hősei a megtörhetetlen életakarat példái (*Siratnivaló székely, Tűzet vegyenek!; Ördögváltozás Csíkban*).

Kitüntetései: Baumgarten-díj (1929, 1930, 1933, 1943), Kossuth-díj (1954).

Főbb művei: *Szűzmáriás királyfi* (1928), *Címeresek* (1931), *Ábel a rengetegben* (1932), *Ábel az országban* (1933), *Ábel Amerikában* (1934), melyben ott van a szállóigévé lett mondat: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”, *Jégtörő Mátyás* (1935), *Ragyog egy csillag* (1938), *Szülföldem* (1939), ez a könyv jelenti stílusművészetének legteljesebb megvalósulását, *Bölcső és bagoly* (1953), egy több kötetesre tervezett önéletrajzi sorozat első fejezete, *Hazai tükrök* (1953). Húsz színpadi műve, mesejátéka, jelenete került kiadásra, pl. *Énekes madár* (1933), *Tündöklő Jeromos* (1936), *Hegyi patak* (1959).

A kórházat őrző katonai alegység parancsnoka, egy őrnagy, éppen akkor kapta a hírt, hogy a várban lévő kaszárnyában sebesült katonák vannak, gyógyszerre lenne szükségük. Tóth Sándor elvállalta, hogy odaszállítja a gépkocsija rakterében lévő gyógyszereket. ... Tóth Sándor 1989. december 22-ének éjszakáján életét áldozta a romániai forradalomért. ... balála, mint a mártír önként vállalt áldozata, síron túl terem gyümölcsöt, belőle „áldás esője hull” a határ két oldalán – Aradon és Hódmezővásárhelyen – élők kapcsolatára.

TÓTH SÁNDOR

gépkocsivezető

önzetlen segítségnyújtása és életáldozata

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Arad központjában, a városháza előtti Unirii (Egyesülés) téren – a keleti keresztyénség szokása szerint – „troica”, faragott fakereszt áll az 1989-es román forradalom aradi mártírjainak emlékére. A fába vésett huszonkét román és magyar név között Tóth Sándoré is ott van. Ő a forradalom egyetlen nem román állampolgárságú áldozata.

1989. december 22-én, alighogy elhangzott a bukaresti rádióban és televízióban a román diktátor-házaspár menekülésének híre, szerte a román–magyar határ menti településeken megmozdult a segítőkész magyarországi lakosság. A helyi hatóságok felhívására vagy magánkezdeményezésre néhány óra alatt Hódmezővásárhelyen, a Kossuth téren autórakománynyi élelmiszer és gyógyszer gyűlt a romániai testvérek megsegítésére. A segély átszállítására többen is jelentkeztek, köztük Tóth Sándor szállítási vállalkozó. Egyedül ő rendelkezett a csomagok szállítására alkalmas tehergépkocsival. Úgy búcsúzott el kora délután családjától – feleségétől és kiskorú gyermekeitől –, hogy másnap otthon lesz, és együtt töltik a karácsonyi ünnepeket, a szeretet és béke ünnepét.

A tehergépkocsiból és két személygépkocsiból álló hódmezővásárhelyi kocsisor eredetileg Temesvárra indult, de tekintettel az akkori zavaros helyzetre, a még nem körvonalazódott erőviszonyokra, az est beálltával Aradon rekedt. A személygépkocsik rakományát a megyei kórházban

pakolták le. A kórházat őrző katonai alegység parancsnoka, egy őrnagy, éppen akkor kapta a hírt, hogy a várban lévő kaszárnyában sebesült katonák vannak, gyógyszerre lenne szükségük. Tóth Sándor elvállalta, hogy odaszállítja a gépkocsija rakterében lévő gyógyszereket. Egy aradi polgár és egy sorkatona kíséretében indult a vár felé. A várhíd túlsó, déli oldalán a katonaság védelmi állást foglalt el. A város felőli oldalon, a híd melletti Park szállodából – a mai napig sem azonosított személyek – lőtték a várat, tartották rettegésben a környék lakosságát. A várhíd felé kanyarodó gépkocsi végül is két tűz közé szorult. A negyvennégy esztendő hódmezővásárhelyi gépkocsivezető torok- és mellkaslövést kapott annak ellenére, hogy fényjelekkel többször is jelezte érkezését. Sebeinek tanúsága szerint a lövések a híd felől, tehát a katonaság állásainak oldaláról jöttek. A kíséretében lévő társa a közelben lakó Moldován nevű orvos lakásából kihívta a mentőket, de a golyózápor miatt a mentő nem tudta megközelíteni a helyszínt. Amikor végre a mentőkocsiba került, az orvos csak a halál beálltát állapíthatta meg.

Tóth Sándor 1989. december 22-ének éjszakáján életét áldozta a romániai forradalomért.

A mártírhaltalt halt gépkocsivezető holttestét december 27-én aradi küldöttség adta át a családnak. Temetésén hódmezővásárhelyiek ezrei vettek részt. Jelen volt egy aradi küldöttség is Valentin Voicila, a Nemzeti Megmentési Front Arad megyei elnökének vezetésével. Tiszteletére a hódmezővásárhelyi református parókia udvarán emlékművet állítottak. Halála helyétől alig száz méterre kopjafát emeltek, amelyet öt székelyudvarhelyi fiatal faragott és állított fel a Maros-parti sétányon, mely azóta a magyar hős nevét viseli. Jellemző, hogy az 1990 utáni legszélsőségesebb romániai nacionalista kampány idején sem merült fel az aradi sétány átkeresztelésének gondolata.

1990 óta minden évben, december 22-én az aradi RMDSZ, a helyhatóság, a román politikai pártok képviselői, a hódmezővásárhelyi önkormányzat és a család tagjai megkoszorúzzák a kopjafát.

A mártír Tóth Sándor összekötő kapoccsá lett Arad és Hódmezővásárhely között. A Nemzeti Megmentési Front Arad megyei tanácsa már 1990 januárjában javasolta a két város közötti szorosabb kapcsolat kialakítását, mely kiterjedne a gazdaság, a kultúra és a turizmus területére. A javaslatot a hódmezővásárhelyi városi tanács február 12-én, az Aradról érkezett küldöttség jelenlétében tárgyalta meg. Ezt követően május 3-án írták alá a máig is érvényben lévő testvérvárosok közötti együttműködési megállapodást. Ennek szellemében született a nagy siker,

mely szerint Hódmezővásárhely megyei jogú város 1997-ben – egyedül a magyarországi városok közül – elnyerte az Európa Tanács becsület-zászlaját.

Tóth Sándor halála, mint a mártír önként vállalt áldozata, síron túl terem gyümölcsöt, belőle „áldás esője hull” a határ két oldalán – Aradon és Hódmezővásárhelyen – élők kapcsolatára.

Darida János

...a magyar–zsidó kultúra mindenese – mára szinte emblémája, jelképe –, a magyar kultúra és a zsidó tradíció szétválaszthatatlanságának bebizonyítója... Magyarország hírnevének öregbítője, egy egész nemzedék vigasztalója és útmutatója...

SCHEIBER SÁNDOR

irodalom- és néprajztudományi munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Scheiber Sándor, a nyelvtudományok doktora, főrabbi, az Országos Rabbiképző Intézet volt igazgató professzora, a debreceni Református Teológiai Akadémia díszdoktora, a Szegedi József Attila Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, az Eötvös Loránd Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, Kaplun-díjas, a Hebrew Union College (Cincinnati) díszdoktora, a Baltimore Hebrew College díszdoktora, a Jewish Theological Seminary (New York) díszdoktora, a bostoni American Academy for Jewish Research rendes tagja, a Hebrew University (Jerusalem) címzetes egyetemi tanára, a hebraisztika, judaisztika, orientalisztika, nyelvészet, klasszika-filológia, textológia, irodalomtörténet, irodalomtudomány, bibliográfia, néprajz, tárgytörténet, könyvtörténet, kézirat-történet, művészettörténet, ikonográfia, történelem, művelődéstörténet, epigráfia és régészet tudományának világhírű művelője, a magyar–zsidó kultúra mindenese – mára szinte emblémája, jelképe –, a magyar kultúra és a zsidó tradíció szétválaszthatatlanságának bebizonyítója, a magyar esszéirodalom, a magyar–zsidó prédikáció-irodalom és a szépirodalmi értékű magyar tudományos prózairodalom nagysága, Budapest és Magyarország hírnevének öregbítője, egy egész nemzedék vigasztalója és útmutatója, ezerhét-száz publikáció – köztük negyvennégy könyv – írója, tudomány-, kultúra- és társadalomszervező nagyság, Budapesten, a Kun utca 12. számú ház III. emeletének 27. számú lakásában született 1913. július 9-én, és ugyanitt halt meg 1985. március 3-án.

Születésének és halálának, s tegyük hozzá, napjai múlásának földrajzi azonossága, az, amit úgy hívunk, hogy a szülőföldre való ragaszkodás, egyszerűen megható, megindító. Az 1930-as években rendkívüli tudományos felkészültséget szerez, magyar nyelv- és irodalomból országos

tanulmányi versenyen első díjat nyer, párhuzamosan tanul a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán és a Rabbiképző Intézetben. Rabbivá avatják és Horváth Jánosnál doktorál magyar irodalomból. Ezután egy évet Angliában tölt, Oxford és Cambridge könyvtáraiban kéziratokat tanulmányoz. Külföldön éri a világháború kitörése, alig tud hazajönni. Ekkor már nemzetközi hírnévű tudós. Többször és csodaszerűen megmenekül a megöletéstől. 1944-ben elveszíti édesapját, és Budapesten, egy Vadász utcai ház pincéjében a karjai közt lövik agyon édesanyját. Talán ezért nem hagyta el Magyarországot.

A szellemi és fizikai romokból újjáépíti a Rabbiképző Intézetet. Szinte egymaga képviseli a holocaust utáni zsidó szellemi folytonosságot régiókban, és biztosítja a magyar–zsidó művelődés túlélését. Megszemélyesíti a reményt. Annak a ténynek, hogy ő lett a magyar–zsidó tudományosság és szellemiség örököse, komolyságát, súlyát és felelősségét mélységesen megélte. Minden írásától megrendülünk. Minden munkájában, minden rezdülésében van valami katartikus. Emlékek, transzcendentális viszonyok és valami mélységesen mélyről jövő, egyszerű fájdalom járja át tisztán tudományos rendeltetésű írásait is. Talán a holt tudósok írtak általa, talán a megöltek munkálkodtak tovább az ő révén. Talán ezért nem hagyta el Magyarországot.

A szó igazi értelmében vett mesterei, azaz szellemi vezetői nem voltak. A legnagyobb hatást szakmailag Horváth János gyakorolta rá, emberileg pedig Heller Bernát. Egy tudományos tradícióhoz való hűséget és a Heller iránti szeretetet kell látnunk abban a tényben, hogy Scheiber kiemelkedő folklorista is volt. Hiszen a Scheiber zsenialitását egyik legkorábban felismerő Löw Immanuel folklorista is volt, Heller pedig – szíve szerint – erre a tudományterületre szánta őt. Bármilyen legyen is az eredete Scheiber Sándor néprajzi elkötelezettségének, úgy, annyit és olyan minőségben alkotott e téren, hogy meg kellett volna kapnia valamelyik egyetem néprajzi tanszékét. Ha tanszéket nem is, de baráti szívet kapott. Bálint Sándortól, Szegeden. Az éhező Bálintnak pénzt küld, az üldözött Bálintot meglátogatja. Magántanári székhelyét 1949-ben az akkor még nem kiűldözött Bálint tanszékén tartja *Mikszáth Kálmán és a keleti folklór* címmel. Egyik legszebb, néprajzi ihletésű írását – *Asztalból koporsó* – barátja emlékének szenteli ezekkel a szavakkal: „Amikor az Alsóvárosi Plébániatemplomból kihozták felejtetetlen barátom, Bálint Sándor koporsóját, szüntelenül arra gondoltam, hogy ezt is munkaasztalából kellett volna elkészíteni. Ezen érték és készültek örökbecsű munkái.” A mélyen katolikus Bálinttal való barátsága a barátságtörténelem – ha van ilyen – egyik legmeghatóbb példája. Talán ezért nem hagyta el Magyarországot.

A róla szóló nekrológokban – amelyek a *The New York Times*től kezdve a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*ig mindenfelé olvashatók voltak – megírták: Scheiber Sándor eredményei nélkül nem tárgyalható az egyetemes középkori zsidó művelődéstörténet. Nekünk mégis a magyar kultúra és művelődés polihisztorja. Amikor az MTA Irodalomtudományi Intézetében az Arany János kritikai kiadást szerkesztették, többször fordultak Scheiber Sándorhoz – egy-egy vitás kérdésben döntsön az ő szava. Mostanában készült el a Petőfi Irodalmi Múzeumban József Attila kéziratkatalógusa. Összeállítójától tudom: egyik legfontosabb forrásuknak Scheiber publikációit tartják. Nemrégiben jelent meg Kosztolányi Dezső levelezése. A kötet szerkesztője mondta nekem, hogy Scheiber cikkei nélkül nem lehetett volna összeállítani az anyagot. Haldoklása idejére eső munkája éppen Mikszáth-levelekkel volt kapcsolatos. Címzetes egyetemi tanári székfoglaló előadása lett volna ez Szegeden.

Megpróbált írni, de már nem bírta tartani a tollat. Feleségének diktálta a szöveget. Lemondóan megjegyezte: „Már írtam annyit, ami elég lehet egy életnek.”

„Sokszori és csillogó csábítással szemben itthon maradtam. Marasztalt a magyar nyelv és irodalom szeretete” – mondta hetvenedik születésnapján. Talán ezért maradt itthon, pedig hívták világszerte, egyetemi tanszékek, rabbiképző intézetek élére, sőt az 1970-es évek elején felajánlották neki a jeruzsálemi Héber Egyetem központi könyvtára főigazgató professzori állását is. Amikor, hagyatékának rendezésekor, ráakadtam erre a felkérő levélre, azon tűnődtem, vajon miből merített erőt ez a valóban könyvek közt és könyvekkel élő ember ahhoz, hogy elhárítson magától egy ilyen meghívást. Scheiber naplójában találtam egy feljegyzést arról, hogy az egyik kelet-magyarországi hitközség rabbi-ja 1944 nyarán, mielőtt fellépett volna hívei után a deportáló vagonba, letérdelt, megcsókolta a földet és ezt mondta: „nem ez a föld űz el engem”.

Amikor 1985. március 7-én eltemették Scheiber Sándort – tízezres, dermedten néma tömeg jelenlétében –, akik ott voltunk, arra gondoltunk, hogy a magyar kultúra egy egész fejezetét adjuk át a rákos-keresztúri földnek.

Hidvégi Máté

SCHEIBER Sándor nyelvész, irodalomtörténész (Budapest, 1913 – Budapest, 1985). Mindkét szülői ágon rabbiösök leszármazottja. Heller Bernát tanítványa volt. 1938-ban avatták rabbivá. 1938–40 között Oxford, Cambridge, London könyvtáraiban – egyéb kutatások mellett – középkori héber kéziratokat tanulmányozott. 1941-től 1944-ig Dunaföldváron volt főrabbi. A nyelvtudományok doktora címet életművéért kapta (1983).

Publikációinak száma mintegy 1600. Az összehasonlító hagyomány- és tárgytörténeti módszer alkalmazásával iskolát teremtett. Jelentősek Arany- és Mikszáth-kutatásai. Prédikációi a műfaj legszebb hagyományait őrzik.

Főbb művei: *Geniza Studies* (egyetemes zsidó művelődéstörténet, 1981), *A magyar– zsidó oklevéltár kötetei* (1953–63), *Magyarországi zsidó hitközségek monográfiái*. 1970-től újraindította az *Évkönyveket*.

Szörényi Éva azon magyarok közül való, aki mindig heroikus szív-szolgálatlaltal igyekezett honfitársainkban ... a jóra való készütséget éltetni.

SZÖRÉNYI ÉVA

színművésznőnek

a külföldi magyarság nemzettudatának őrzéséért végzett szolgálata

MAGYAR ÖRÖKSÉG

A hosszú színészi pályafutás ünnepe alkalmából nem Szörényi Éva éveinek számát, hanem töretlen hűségét köszöntöm.

Azt a ragaszkodást, ahogyan Márai Sándor megrendítő 1956-os versének képét kölcsönkérve, az „*Elég volt*” pillanatát őrizte meg a nagyvilág magyarságában. Mikesi bujdosó magányában Petőfivel, Arannyal, Heltaival, Adyval, Kosztolányival, Faludy Györggyel, Wass Alberttel, Illyés Gyulával, Kányádi Sándorral szólt és szól a pódiumról, hogy az „*Elég volt*” pillanata megmaradjon és munkáljon a lelkekben.

S lám, az Isten kegyelme által talán a legtöbbet kaphatta meg életében, azt, hogy ez a magyarság-szolgálata nem volt hiábavaló.

Nem volt hiábavaló, mert elérkezett az „*Elég volt*” pillanata. Vagyis a Csoda bekövetkezett. S remélhetőleg végérvényesen: a szabadság gyötrelmes és felszabadító állapotába jutottunk.

Sütő András *Advent a Hargitán* című darabjában az égi jel örömeiben Réka úgy imádkozik, hogy „készületlen vagyok, Uram, a jóra”.

Bizony, szétszóródás utáni mivoltunkban legtöbben készületlenek voltunk és vagyunk a Jóra és a Csodára.

Szörényi Éva azon magyarok közül való, akik mindig heroikus szív-szolgálatlaltal igyekeztek honfitársainkban az „*Elég volt*” parancsában a *jóra való* készütséget éltetni.

Honfi bú helyett a honfi reményt éltetve.

Köszönet érte, kedves Éva!

Kívánhatok-e, kívánhatunk-e többet és szebbet, mint azt, hogy az új Nemzeti Színház avatásával beteljesüljön a Csoda, és Szörényi Éva is ott legyen az ünneplők és ünnepeltek, vagyis azok között, akik lelkükkel, „lehelletükkel” mindig is őrizték ezt az örök szellemi várat?

Ablonczy László

SZÖRÉNYI Éva – eredeti nevén Lersch Elvira – színész (Budapest, 1917 – Budapest, 1999). 1935-ben végezte el a Színművészeti Akadémiát. 1935–56-ig a Nemzeti Színház tagja volt. 1956–57-ben Ausztriában, 1957-től az Egyesült Államokban élt.

Kitüntetései: Kossuth-díj (1952), érdemes művész (1954), kiváló művész, Nagy Imre-emlékplakett (1994).

Főbb szerepei: Cordelia (Shakespeare: *Lear király*), Desdemona (Shakespeare: *Othello*), Tünde (Vörösmarty: *Csongor és Tünde*), Éva (Madách: *Az ember tragédiája*), Melinda (Katona: *Bánk Bán*); filmen: *A Noszty fiú esete Tóth Marival* (1938), *Halálos tavasz* (1939), *A tanítónő* (1945), *Úri muri* (1949).

